

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยครูและชุมชน
: กรณีโรงเรียนบ้านเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม

โดย

นายพยงค์ การิเทพ และคณะ

31 พฤษภาคม 2550

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยครูและชุมชน

: กรณีโรงเรียนบ้านเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย

จังหวัดมหาสารคาม

โดย

นายพยงค์ การิเทพ และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยครูและชุมชน

: กรณีโรงเรียนบ้านเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

กิตติกรรมประกาศ

โครงการ การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยครูและชุมชน : กรณีโรงเรียนบ้านเม็กคำ อำเภอยะลา จังหวัดยะลา ประกอบด้วย 2 กลุ่ม กลุ่มสภาพแวดล้อม คือ การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ และกลุ่มความเป็นอยู่ คือ การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่น และ อาชีพในท้องถิ่น ซึ่งใช้ประกอบการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ทรัพยากรทางธรรมชาติในท้องถิ่น วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญา สภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ เข้าใจในท้องถิ่น เกิดความรักและหวงแหน ในท้องถิ่นของตนเอง

การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยครูและชุมชน สำเร็จล่วงได้ด้วยดี ด้วยความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลหลายๆ ฝ่าย ขอขอบคุณครูภูมิปัญญากลุ่มข้างน้ำว ผู้นำชุมชนบ้านเม็กคำ บ้านคงควน บ้านคอนไผ่งาม ที่ได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องราวความเป็นท้องถิ่น เกี่ยวกับป่าใหญ่โคกจิก อาชีพในท้องถิ่น วรรณกรรมในท้องถิ่น เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ อำนวยความสะดวก ในการออกสำรวจในพื้นที่ จึงขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอบคุณผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเม็กคำ คร.ศักดิ์พงศ์ หอมหวล คณะครูโรงเรียนบ้านเม็กคำ และชอบใจนักเรียนโรงเรียนบ้านเม็กคำทุกคนที่ได้ร่วมมือร่วมใจในการร่วมเรียนรู้ในการทำวิจัย การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นจนสำเร็จล่วงไปด้วยดี จึงขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ภาค) ที่ได้อนุมัติโครงการสนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัย ที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ และขอบคุณผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 คร.สุรัตน์ ดวงชาทม ศิกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 นายเชาวลิต จันทร์ศรี นายมงคล แก้วพะเนาว์ นายรัตนะ บุตรสุรินทร์ ที่ให้คำปรึกษาในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นจนสำเร็จล่วงไปด้วยดี จึงขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

พยงค์ การเทพ และคณะ
รองผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเม็กคำ

30 พฤษภาคม 2550

โครงการ การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยครูและชุมชน : กรณีโรงเรียนบ้านเม็กดำ

อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ผู้รับผิดชอบโครงการ นายพยงค์ การเทพ และคณะ

บทคัดย่อ

การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยครูและชุมชน : กรณีโรงเรียนบ้านเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ประกอบไปด้วย 2 กลุ่ม กลุ่มสภาพแวดล้อม คือ การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กดำ และกลุ่มความเป็นอยู่ คือ การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่น และ อาชีพในท้องถิ่น ซึ่งใช้ประกอบการเรียนการสอน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น และเพื่อศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยใช้กลุ่มเป้าหมายเป็น ครูโรงเรียนบ้านเม็กดำ จำนวน 22 คน นักเรียนโรงเรียนบ้านเม็กดำช่วงชั้นที่ 1, 2 และ 3 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 570 คน ชุมชน 50 คน ศึกษาในเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต 2 จำนวน 2 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเม็กดำ จำนวน 3 คน และ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 3 คน โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยประชุมทีมวิจัยค้นหาผู้รู้ในท้องถิ่น ประชุมผู้รู้ในท้องถิ่น ทำปฏิทินการวิจัย ดำเนินการวิจัยตามปฏิทิน- ศึกษาดูงาน กิจกรรมถอดบทเรียน สรุปบทเรียนเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยแต่ละเรื่องของการจัดทำสาระการเรียนรู้ได้แยกกันจัดทำ

ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นนั้นได้อาศัยครูภูมิปัญญาใน 3 ชุมชน คือบ้านเม็กดำ บ้านคงควน และบ้านคอนไผ่งาม ที่รวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มที่ใช้ชื่อว่า “กลุ่มช้างนำว” เป็นผู้ขับเคลื่อนในส่วนที่มีความเป็นท้องถิ่น ครูและนักเรียนเป็นกิจกรรมดำเนินการถอดองค์ความรู้และเชื่อมโยงความรู้ในท้องถิ่นกับความรู้ที่เป็นสากลแล้วบันทึกเรื่องราวจัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นซึ่งได้รวบรวมเป็น 4 เรื่อง คือ สาระการเรียนรู้ เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก สาระการเรียนรู้ เรื่อง เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กดำ สาระการเรียนรู้เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่น และ สาระการเรียนรู้ เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น ส่วนรูปแบบและกระบวนการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นนั้น สาระการเรียนรู้ เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก ได้นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กดำ ได้นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่น ได้นำมาประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และ สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น ได้นำมา

ประกอบการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี นักเรียนมีความสุขในการเรียนรู้ที่
ได้สัมผัสกับแหล่งเรียนธรรมชาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา นักเรียนมี
คุณธรรม เกิดความรัก และความหวงแหนในท้องถิ่นของตนเอง

สารบัญ

หัวเรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	ค
สารบัญแผนภูมิ	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมา	1
วัตถุประสงค์	3
คำถามการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
ระยะเวลา	3
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
งบประมาณ	5
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
ทีมวิจัย	5
ที่ปรึกษา	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน	7
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	11
สภาพทั่วไปของชุมชน	22

หัวเรื่อง

หน้า

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	29
ขอบเขตการวิจัย	29
สถานที่ดำเนินการ	29
กลุ่มเป้าหมายและทีมวิจัย	30
แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	30
บทที่ 4 ผลการวิจัย	33
การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก	33
การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กลุ่มวรรณกรรมท้องถิ่น	43
การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กดำ.....	46
การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น	51
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	58
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	58
คำถามการวิจัย	58
วิธีดำเนินการวิจัย	58
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	59
การวิเคราะห์ข้อมูล	59
สรุปผลการวิจัย	59
อภิปรายผล	60
ข้อเสนอแนะ	63
บรรณานุกรม	64
ภาคผนวก	66
ผลงานกลุ่มวิทยาศาสตร์	67
ผลงานกลุ่มวรรณกรรม	68
ผลงานกลุ่มเถาวัลย์ชีวิต	72
ผลงานกลุ่มงานอาชีพ	74

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิที่ 1 แผนภูมิความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางกับหลักสูตรท้องถิ่น	12
แผนภูมิที่ 2 แผนภูมิกระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น	18
แผนภูมิที่ 3 แผนภูมิกระบวนการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่น.....	20

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงสภาพการปกครองชุมชนเม็กคำ	27
ตารางที่ 2 แสดงพื้นที่ในการทำเกษตรกรรมของชุมชนเม็กคำ	28
ตารางที่ 3 แสดงสถานประกอบการภายในชุมชนเม็กคำ	28

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ จริยธรรม วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อนุรักษ์ ส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพต่อกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และของประเทศชาติ รวมทั้ง ส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษาตามมาตรา 24 กำหนดให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนและสมดุลกัน รวมทั้ง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาการเรียนรู้ตามศักยภาพ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 หลักการในการจัดการศึกษา เพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นกับความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนจะต้องได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

ตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ
หลักสูตรมีความยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มี
ศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ โดยมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเห็นคุณค่าแห่งตน
มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม และ
ค่านิยมที่พึงประสงค์ มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพ
ในการจัดการ การสื่อสาร และ การใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีคิด วิธีการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์
มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา
และทักษะในการดำรงชีวิต มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา
ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความรักประเทศชาติ และท้องถิ่นมุ่ง
ทำประโยชน์และสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม

สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ตามสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง
รายละเอียดของเนื้อหา องค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ
ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ การดำรงชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม
ประเพณี ภูมิปัญญา อาชีพ ฯลฯ ตลอดจนสภาพปัญหา และสิ่งที่ควรได้รับการถ่ายทอดพัฒนา
ในชุมชนและสังคมนั้นๆ ซึ่งสถานศึกษาควรกำหนดขึ้นให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้

ประชากรชุมชนเม็กคำประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีวิถีการดำเนินชีวิตบนพื้นฐาน
ความเป็นท้องถิ่นมาช้านาน ได้อาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เป็นต้นว่า ป่าใหญ่โลกจิก
ที่อุดมไปด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด ห้วยลำพังซูที่อุดมไปด้วยพันธุ์สัตว์น้ำอย่างหลากหลาย ดินที่ใช้
ในการปั้นหม้อ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ได้หล่อเลี้ยงชีวิตของชุมชนเม็กคำมาช้านาน
ได้สะสมความรู้ให้กับสังคม ชุมชนจึงมีปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ วิถีการดำรงชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์
ของตนเอง

โรงเรียนบ้านเม็กคำมีภารกิจในการจัดการศึกษา 3 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา
ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พัฒนาการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ และกิจกรรม
พัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นคนดี เป็นคนเก่ง ดำรงชีวิตในสังคม
ได้อย่างมีความสุข ทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีจิตสำนึก
ในการอนุรักษ์ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและ
พัฒนาสิ่งแวดล้อม มีความรักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม
สถานศึกษาจึงได้นำความเป็นท้องถิ่น มาพัฒนาเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อพัฒนาระบบ

การเรียนการสอนสนองต่อเจตนารมณ์ของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ความต้องการของสถานศึกษาและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

คำถามการวิจัย

1. โรงเรียนและชุมชนเม็กคำจะร่วมกันจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นได้อย่างไร
2. โรงเรียนและชุมชนเม็กคำจะร่วมกันใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่จัดทำขึ้นได้อย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่บ้านเม็กคำ บ้านคงควน บ้านคอนไผ่จาบ ห้วยลำพังซู ป่าใหญ่โคกจิก ตั้งอยู่ตำบลเม็กคำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
2. กลุ่มเป้าหมาย
 - 2.1 ครู โรงเรียนบ้านเม็กคำ จำนวน 22 คน
 - 2.2 นักเรียนโรงเรียนบ้านเม็กคำ ช่วงชั้นที่ 1, 2 และ 3 ปีการศึกษา 2549
 - 2.3 ชุมชน 50 คน
 - 2.4 ศึกษาพิเศษที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำนวน 2 คน
 - 2.5 สมาชิกองค์การบริหารท้องถิ่นส่วนตำบลเม็กคำ จำนวน 3 คน
 - 2.6 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 3 คน

ระยะเวลาการดำเนินงาน

ระยะเวลาการดำเนินงาน 12 เดือน (1 มิถุนายน 2549 ถึง 31 พฤษภาคม 2550)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ การดำรงชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา อาชีพ ตลอดจนสภาพปัญหา และสิ่งที่ควรได้รับการถ่ายทอดพัฒนาในชุมชนและสังคมนั้นๆ ซึ่งสถานศึกษาควรกำหนดขึ้นให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ โดยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นคนดี เป็นคนเก่ง

ดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ทนการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีความรักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม สถานศึกษาจึงมีแนวความคิดที่จะนำความเป็นท้องถิ่นมาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน
นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนบ้านเม็กคำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลเม็กคำ

อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

2. ครู หมายถึง ครูโรงเรียนบ้านเม็กคำ อำเภอพยุหะภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามหาสารคาม เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

3. ชุมชน หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทเป็นผู้นำในหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วน ตำบลเม็กคำ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการหมู่บ้าน พระสงฆ์ พ่อแม่เจ้า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ปกครองนักเรียน มีภูมิลำเนาในหมู่บ้านเม็กคำ บ้านคงควน บ้านคอน ไผ่งาม ตำบลเม็กคำ อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

4. ป่าใหญ่โคกจิก หมายถึง ป่าสาธารณะที่อยู่ในพื้นที่ตำบลเม็กคำ อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นป่าเต็งรังมีพื้นที่ 1,400 ไร่ ประกอบไปด้วย ป่าดงบาก ป่าดงยาง ป่าดงก่อ ป่าโคกจิก

5. ห้วยลำพังซุ หมายถึง ลำห้วยที่กั้นเขตแดนของหมู่บ้านเม็กคำ อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม และอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์

6. กลุ่มช่างไม้ หมายถึง การรวมกลุ่มของภูมิปัญญาท้องถิ่นในหมู่บ้านเม็กคำ บ้านคงควน บ้านคอนไผ่งาม ตำบลเม็กคำ อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีความรู้ในท้องถิ่น เกี่ยวกับป่าใหญ่โคกจิก เถาวัลย์ในป่าใหญ่โคกจิก วรรณกรรมท้องถิ่น อาชีพในชุมชน

7. สารการเรียนรู้ท้องถิ่น หมายถึง รายละเอียดของเนื้อหา องค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ในด้านต่าง ๆ เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ประวัติความเป็นมา สภาพ เศรษฐกิจ การดำรงชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา อาชีพ ฯลฯ ตลอดจนสภาพปัญหา และสิ่งที่ควรได้รับการถ่ายทอดพัฒนาในชุมชนและสังคมนั้นๆ

8. ท้องถิ่น หมายถึง สภาพแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรมที่ผู้เรียนมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับ คู่้นเคย มาตั้งแต่กำเนิด มีขอบข่ายครอบคลุมตั้งแต่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด กลุ่มจังหวัด และภูมิภาค

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. โรงเรียนมีรูปแบบและกระบวนการจัดทำสารการเรียนรู้ท้องถิ่น สามารถพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้
2. นักเรียนสามารถใช้สารการเรียนรู้ท้องถิ่นพัฒนาการเรียนรู้
3. ชุมชนมีความเข้าใจในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
4. นักเรียนมีคุณลักษณะเป็นคนดี คนเก่ง ดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข
5. นักเรียนมีความรัก ความหวงแหน ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง และสามารถอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากร ธรรมชาติ สืบทอด ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ของท้องถิ่น
6. ได้สารการเรียนรู้ท้องถิ่น 4 เรื่อง

ทีมวิจัย

1. นายพยงค์ การิเทพ รองผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าโครงการ
2. นายประหยัด โมกศรี ตำแหน่งครู หัวหน้ากิจกรรมที่ 1 การจัดทำสารการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก
3. นายกาสิ ขกน้อยวงษ์ ตำแหน่งครู หัวหน้ากิจกรรมที่ 2 การจัดทำสารการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ
4. นายบัวผืน ฝาแก้ว ตำแหน่งครู หัวหน้ากิจกรรมที่ 3 การจัดทำสารการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่น
5. นายเจริญ ขาวเมือง ตำแหน่งครู หัวหน้ากิจกรรมที่ 4 การจัดทำสารการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น
6. นายชาวลิต จันทรศรี หัวหน้ากลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2

7. นายมงคล แก้วพะเนาว์ ศึกษาพิเศษชำนาญการพิเศษ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2

8. คณะครูโรงเรียนบ้านเม็กคำ นางสุกัญญา เชาระกำ นายกอบเกียรติ พัฒนนิคส์กดิ์ นางพิสมัย ขกน้อยวงษ์ นายสมพงษ์ บุญญะ นางพรพิสมัย บุญญะ นางเบญจาริ สีลาวัน นางทิพย์วิมล ดวงเวียงคำ นางเสาวคนธ์ ลาตรินทร์ นางพรทิพย์ โมกศรี นางละมัย ขาวเมือง นางละออง แสงรุ่ง นางทุติยา รูปขุนทด นายสมเดช รูปขุนทด นางกรรณิการ์ พัฒนนิคส์กดิ์ นางเขวรัตน์ ธนสา นายพูลชัย ไชยศักดิ์ นางสาวพัชรา มหาโคตร

9. ผู้แทนชุมชน นายเครื่อง สังสีแก้ว ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา นายบุญถิ่น รัตนโชติ (สอบค.) นายสุมา สัมปัญญาง (สอบค.) นายวิรัตน์ บุญลอยสง (สอบค.) นายบุคสี เพ็ญญา (อสม.) นายอมร แหลมโรสง (อสม.) นายบุญ รัตนโชติ (อสม.) นายสอน รัตนโชติ (ผู้ใหญ่บ้านบ้านเม็กคำ) นายบุญเลียบ ปัสสาวะสัง (ผู้ใหญ่บ้านบ้านคอนไผ่งาม) นายพรมมา เพ็ญญา (ผู้ใหญ่บ้านบ้านคงควน)

10. นายประหยัด โมกศรี เลขานุการโครงการวิจัยและทีมวิจัย

11. นายสมพงษ์ บุญญะ นายสมเดช รูปขุนทด และนายกอบเกียรติ พัฒนนิคส์กดิ์ ผู้ช่วยเลขานุการโครงการวิจัยและทีมวิจัย

ที่ปรึกษา

1. คร.สุรัตน์ ดวงชาทม ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2

2. นายรัตนะ บุตรสุรินทร์ ศึกษาพิเศษเชี่ยวชาญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม

เขต 2

3. คร.ศักดิ์พงศ์ หอมหวล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเม็กคำ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องโครงการ การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยครูและชุมชน : กรณีโรงเรียนบ้านเม็กคำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
3. สภาพทั่วไปของชุมชน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

1. หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศจึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ดังนี้

- 1.1 เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
- 1.2 เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- 1.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญมากที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ
- 1.4 เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
- 1.5 เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษา ได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

2. จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีสติปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมาย ซึ่งเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

- 2.1 เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาอื่น ที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและมีความรับผิดชอบอันพึงประสงค์
- 2.2 มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า

2.3 มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์

2.4 มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต

2.5 รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกที่ดี

2.6 มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

2.7 เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นองค์ประมุข

2.8 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม

2.9 รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีงามให้สังคม

3. โครงสร้าง

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ให้สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

3.1 ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6

3.2 สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

3.2.1 ภาษาไทย

3.2.2 คณิตศาสตร์

3.2.3 วิทยาศาสตร์

3.2.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

3.2.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

3.2.6 ศิลปะ

3.3.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจรตั้งแต่ ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานเป็น กลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวภาษา และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

3.4 มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้และ ค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อให้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระ การเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อ ผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศไทย ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

3.5 เวลาเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ไว้ดังนี้

- ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณ ปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณ ปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณ ปีละ 1,000-1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5-6 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณ ปีละ ไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ ไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

ทั้งนี้สถานศึกษาสร้างการเรียนรู้และกลุ่มสาระต่างๆ ได้ตามสภาพกลุ่มเป้าหมาย สำหรับการศึกษานอกระบบ สามารถจัดเวลาเรียนและช่วงชั้นได้ตามระดับการศึกษามีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและครอบครัว การอาชีพ การออกแบบและเทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

จากการศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ว่า ในการจัดการศึกษาโรงเรียนสามารถจัดการศึกษา โดยสามารถเน้นความเป็นท้องถิ่น จัดการศึกษาโดยใช้สภาพแวดล้อมที่มีอยู่มาจัดบูรณาการใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ ทั้งนี้ต้องได้รับความมีส่วนร่วมใจ จากคนในชุมชน ครู นักเรียน มาที่สำคัญ คือ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่จะมาให้ความรู้ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมา คือ การสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน จึงเกิดหลักสูตรท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น ตามลักษณะทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและลักษณะพิเศษของท้องถิ่น เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียน นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 8) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง หลักสูตรที่ท้องถิ่นเพิ่มหรือขยายหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาสาระแผนการสอน สื่อการเรียนการสอน กิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะท้องถิ่น โดยยึดหลักสูตรแกนกลางเป็นแม่บท ไม่ขัดต่อเจตนารมณ์จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของท้องถิ่น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 28-29) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรระดับชาติมาพิจารณาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระบางอย่างให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับท้องถิ่น

สุชาติ วงศ์สุวรรณ (2538 : 2) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรระดับท้องถิ่นว่า หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ

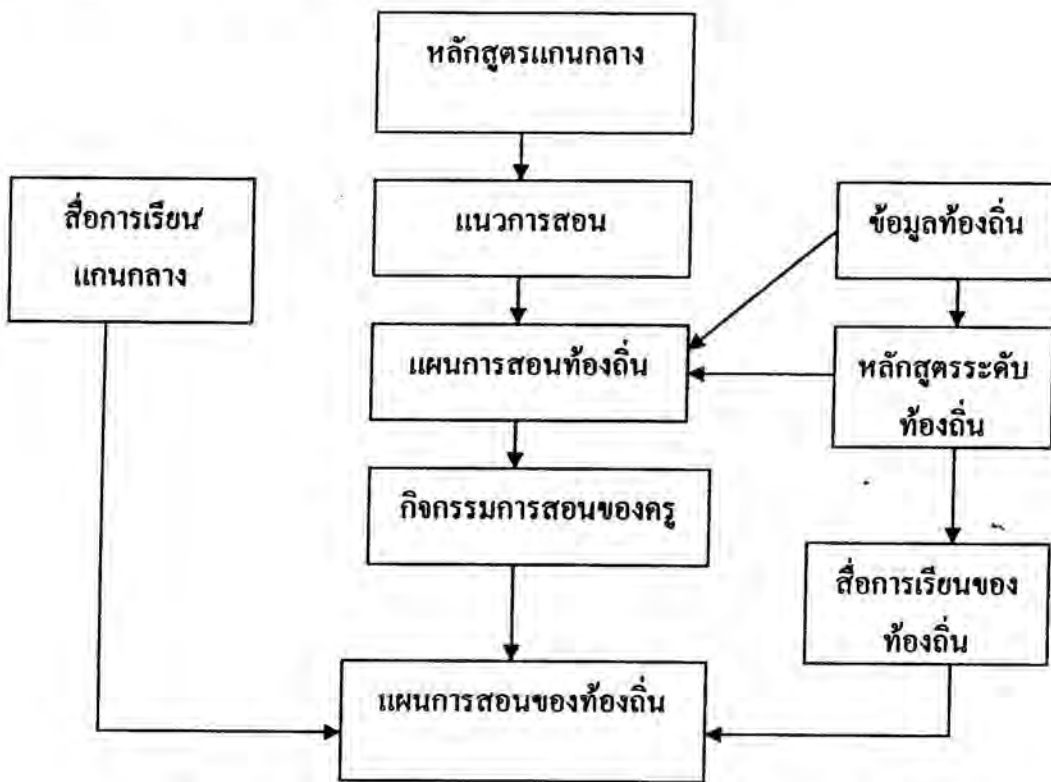
นิคม ชมพุดอง (2542 : 13) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง มวลประสบการณ์และกิจกรรมที่ครูจัดให้ผู้เรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และคุณภาพในการดำรงชีวิต โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้พื้นฐานของคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆของประชาชาติ

คำว่า “ท้องถิ่น” ในที่นี้สามารถมีความหมายได้ 2 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง “ท้องถิ่น” หมายถึง “ชุมชน” ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาดังอยู่ อาจเป็นชุมชนในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือภาคภูมิศาสตร์ก็ได้ และ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นอยู่หรือที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ตั้ง สภาพภูมิ

ประเทศ ภูมิอากาศ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่จะนำมาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หรือนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น

ประการที่สอง “ท้องถิ่น” หมายถึง สถานศึกษาหรือหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชนนั้นๆ รวมทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ที่มีในชุมชนทุกระดับ ซึ่งสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งสรุปเป็นแผนภูมิความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางกับหลักสูตรท้องถิ่น ได้ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 แผนภูมิความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางกับหลักสูตรท้องถิ่น
ของ นิคม ชมพูหลง (2542 : 13)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นหมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนและเป็นไปตามความต้องการเฉพาะท้องถิ่น เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ ทักษะกระบวนการและคุณธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยพยายามใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น

2. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2542 : 25) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การที่กระทรวงศึกษาธิการได้เปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างๆ ดังกล่าวได้มีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตร ตามข้อกำหนดในโครงสร้างของหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น ของตนเอง เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สังคมของตนเอง ครอบครัวและท้องถิ่นของตนเอง

นิคม ชมภูหัง. (2542 : 13) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหมายถึง การที่ท้องถิ่นปรับปรุง ขยายหรือเพิ่มรายละเอียด เนื้อหา สาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน กิจกรรมให้เหมาะสม กับความต้องการเฉพาะท้องถิ่น โดยยึดหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท ไม่ขัดต่อเจตนารมณ์ และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและ ความต้องการของท้องถิ่น

มานิต สิทธิสาร (2543 : 39) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การที่ท้องถิ่นปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ปรับรายละเอียดของเนื้อหา พัฒนา สื่อการเรียนการสอน และจัดทำรายละเอียดเนื้อหาวิชาขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้อง กับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยสัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท

จากการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สรุปได้ว่า หมายถึง การนำเอาหลักสูตรแม่บทปรับ ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในท้องถิ่น และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนั้นโดย นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ใกล้ตัวมีประโยชน์ต่อ การดำรงชีวิตและพัฒนาไปสู่อาชีพในอนาคตได้

3. สาเหตุและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2542 : 26) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. การใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ ย่อมไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริงที่เป็นอยู่
2. ทำให้ละเลยต่อมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งอันพึงอนุรักษ์ของท้องถิ่น ทำให้มีการ ลืมเลือน สิ่งที่มีค่าของท้องถิ่น

3. ไม่เป็นการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการผลิต อาชีพ บางท้องถิ่นอาจมีปัญหา แตกต่างกันไป เช่น โรคภัยไข้เจ็บ ความอดอยาก แทนที่การศึกษาจะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว กลับ จะส่งเสริมให้คนไต่บันไคดาราเพื่อการศึกษาต่อชั้นสูง

สีปพนนท์ ฤกษ์ทัต (2518 : 103; อ้างอิงมาจากกรมวิชาการ. 2542 : 26) ได้ให้ข้อคิดเห็น ความจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า เนื้อหาของหลักสูตรให้มีส่วนหนึ่งที่ทุกคนเรียน เหมือนกัน ในสาระสำคัญเพื่อความเป็นไทร่วมกัน และอีกส่วนหนึ่งที่แต่ละคนมีต่อการเรียน

ที่แตกต่างกันให้เหมาะสมกับอุปนิสัย ความสนใจและความเหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น และในเรื่องการทำเอกสารหลักสูตร เช่น การประมวลการสอน (แผนการสอน) แบบเรียนควรให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดทำ โดยร่วมมือของกระทรวงศึกษาธิการเขต และควรตั้งหน่วยงานพัฒนาหลักสูตรขึ้นมา โดยถือหลักการกระจายอำนาจความรับผิดชอบเพื่อเสริมสร้างให้ท้องถิ่นมีกำลังคน กำลังความรู้ ที่จะตัดสินใจปัญหาทางวิชาการของเขาให้รับกับข้อเท็จจริงมากที่สุด

วิชัช ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542 : 135) ได้กล่าวถึง สาเหตุและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพราะหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทที่พัฒนาในระดับชาติ กำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และสนองความต้องการของสังคม ลักษณะกว้างให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน เนื้อหาสาระและประสบการณ์บางอย่างไม่สามารถประมวลรายละเอียดตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น บางอย่างนี้อาจสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

สรุปได้ว่า สาเหตุที่ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะการจัดการศึกษาที่ผ่านมา ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แท้จริงของผู้เรียนซึ่งผู้เรียนควรได้เรียนรู้สิ่งที่ใกล้ตัวสภาพสังคมจะก่อให้เกิดความรู้สึที่ดี และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต หรือประกอบอาชีพในอนาคตได้

4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 22) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการ
2. ศึกษาหลักสูตรแม่บท
3. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของท้องถิ่น
4. พัฒนาความเหมาะสมของหลักสูตรแม่บท กับสภาพท้องถิ่น
5. กำหนดรายละเอียดในโครงสร้างของหลักสูตรแม่บทที่สอดคล้องกับท้องถิ่น
6. กำหนดวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (ปรับปรุงหรือทำใหม่ เพื่อเสริมหลักสูตรแม่บท)
7. จัดทำแผนการสอนและคู่มือ
8. ดำเนินการใช้หลักสูตรท้องถิ่น
9. ประเมินการใช้หลักสูตรท้องถิ่นและปรับปรุงแก้ไข

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542 : 10) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในการปรับใหม่นั้น อาจกำหนดขั้นตอนได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาปัญหา เพื่อกำหนดความต้องการ

ขั้นที่ 2 กำหนดจุดประสงค์

ขั้นที่ 3 เลือกเนื้อหาและกำหนดขอบเขตเนื้อหา

ขั้นที่ 4 จัดเนื้อหา และคำอธิบายรายวิชา

ขั้นที่ 5 จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน

ขั้นที่ 6 จัดทำแนวการวัดผลประเมินผล

วิชัช ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542 : 150-153) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น สามารถดำเนินการได้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับเขตการศึกษา ไปจนถึงระดับห้องเรียนไม่ว่าจะเป็น การดำเนินงานในระดับใด หากจะให้เป็นไปอย่างมีระบบแบบแผน ต้องดำเนินการอย่างเป็น ลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรเลือกบุคคลที่มีความสามารถ และมีความตั้งใจในการปฏิบัติงาน ประมาณ 5-7 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอย่างน้อย 1 คน เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้เป็นไป ตามจุดมุ่งหมายนอกนั้นควรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านเนื้อหาการสอน และสภาพท้องถิ่น เช่น ผู้สอน ผู้บริหาร โรงเรียน ศึกษาพิเศษ นักวิชาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาหลักสูตร ระดับชาติ เพื่อให้มีความเข้าใจในโครงสร้างและแนวดำเนินการของหลักสูตรแกนกลางอย่างถ่องแท้ ก่อน นอกจากนั้นยังเป็นการทบทวนหรือพัฒนาจุดประสงค์ต่างๆ ของหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น วิเคราะห์เนื้อหาสาระและประสบการณ์ในหลักสูตร ซึ่งอาจจะให้ได้ถึงรายละเอียดขั้นการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่คาดหวังจากตัวผู้เรียน

3. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ ของท้องถิ่นตามที่ได้เสนอมาแล้วปัจจุบันและอนาคต ความคาดหวังของท้องถิ่น เป็นต้น การเก็บข้อมูลอาจรวบรวมจากแบบสอบถาม แบบ สัมภาษณ์ แบบสำรวจ และการประชุมสัมมนา หรือวิธีการอื่นใดที่จะเป็นประโยชน์ ทำให้ทราบ ข้อมูลที่แท้จริงภายในสังคมของท้องถิ่น

4. การประมวลและพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นให้มีความเหมาะสม กับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่และต้องการพัฒนาในอนาคต หากข้อมูลไม่ชัดเจนจะต้องประเมินผลการ คณะกรรมการควรพิจารณาว่าสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วนั้นเป็นไปตามความต้องการหรือไม่ มีสิ่งใดบ้างที่ ต้องการและสนใจให้เกิดขึ้น นำทั้ง 2 ประเด็นมาเปรียบเทียบ เพื่อเลือกและจัดลำดับความสำคัญของ ข้อมูล ผลที่ได้อาจจำแนกได้เป็น 2 ประเด็น คือ

4.1 การปรับ เพิ่ม หรือขยาย หลักสูตรแกนกลาง ถ้าหากผลของการประมวลและพิจารณา สภาพปัญหาความต้องการของท้องถิ่นสรุปได้ว่า มีสิ่งที่ควรปรับปรุงเพิ่ม หรือขยายหลักสูตรแกนกลาง กระบวนการลำดับต่อไปนี้ ควรเป็นดังนี้

4.1.1 จัดตั้งคณะกรรมการการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยการปรับเพิ่ม หรือขยาย มีหลักการในการสรรหาหรือคัดเลือกคณะกรรมการเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว ในการจัดตั้งคณะกรรมการ

4.1.2 กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ เนื่องจากทุกคนจะมีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนา มีบทบาทสำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงควรพิจารณาบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งหมดก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนในคณะผู้ทำงาน

4.1.3 คณะกรรมการ นำข้อมูลผลสรุปที่พบว่า มีสิ่งใดไม่ครอบคลุมหรือไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นมาดำเนินการปรับเพิ่ม หรือขยายให้มีความเหมาะสม จัดทำเป็นเอกสารประกอบหลักสูตรท้องถิ่น เช่น แนวการสอน คู่มือหนังสือเตรียมประสบการณ์ แล้วจึงนำเอกสารประกอบหลักสูตรเผยแพร่ในท้องถิ่น

4.1.4 การนิเทศติดตามผลการประเมิน การใช้หลักสูตรที่เป็นผลจากการพัฒนา ระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นการให้ความแนะนำ ช่วยเหลือ ซึ่งแจกแก่ผู้นำหลักสูตร ไปใช้เป็นการติดตามผล มีการนำเอกสารประกอบหลักสูตร ไปใช้ในชั้นปฏิบัติจริงมากขึ้นเพียงใด กระตุ้นส่งเสริมให้มีการใช้อย่างคุ้มค่า นอกจากนี้ยังมีการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อดี ข้อเสีย ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

4.2 การสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง ถ้าคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประมวลและพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น มีข้อมูลพบว่า น่าจะมีการสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง กระบวนการลำดับต่อไปนี้ควรเป็น ดังนี้

4.2.1 จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยการสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง ด้วยหลักการเช่นเดียวกับที่กล่าวมาข้างต้น

4.2.2 กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ เช่นที่กล่าวมาข้างต้น

4.2.3 การออกแบบหลักสูตร อันเป็นกระบวนการในการเลือกองค์ประกอบต่างๆ ตลอดจนเทคนิควิธีต่างๆ ในการสร้างหลักสูตร ต้องไม่ขัดแย้งกับหลักสูตรแกนกลาง แต่เป็นการช่วยเสริมให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

4.2.4 การร่างหลักสูตร นำข้อมูลที่ได้จากการออกแบบหลักสูตรมาดำเนินการสร้างหลักสูตรย่อย โดยใช้หลักการและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

4.2.5 การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตรคณะกรรมการต้องจัดหาหรือสรรหาคณะผู้ร่วมงาน

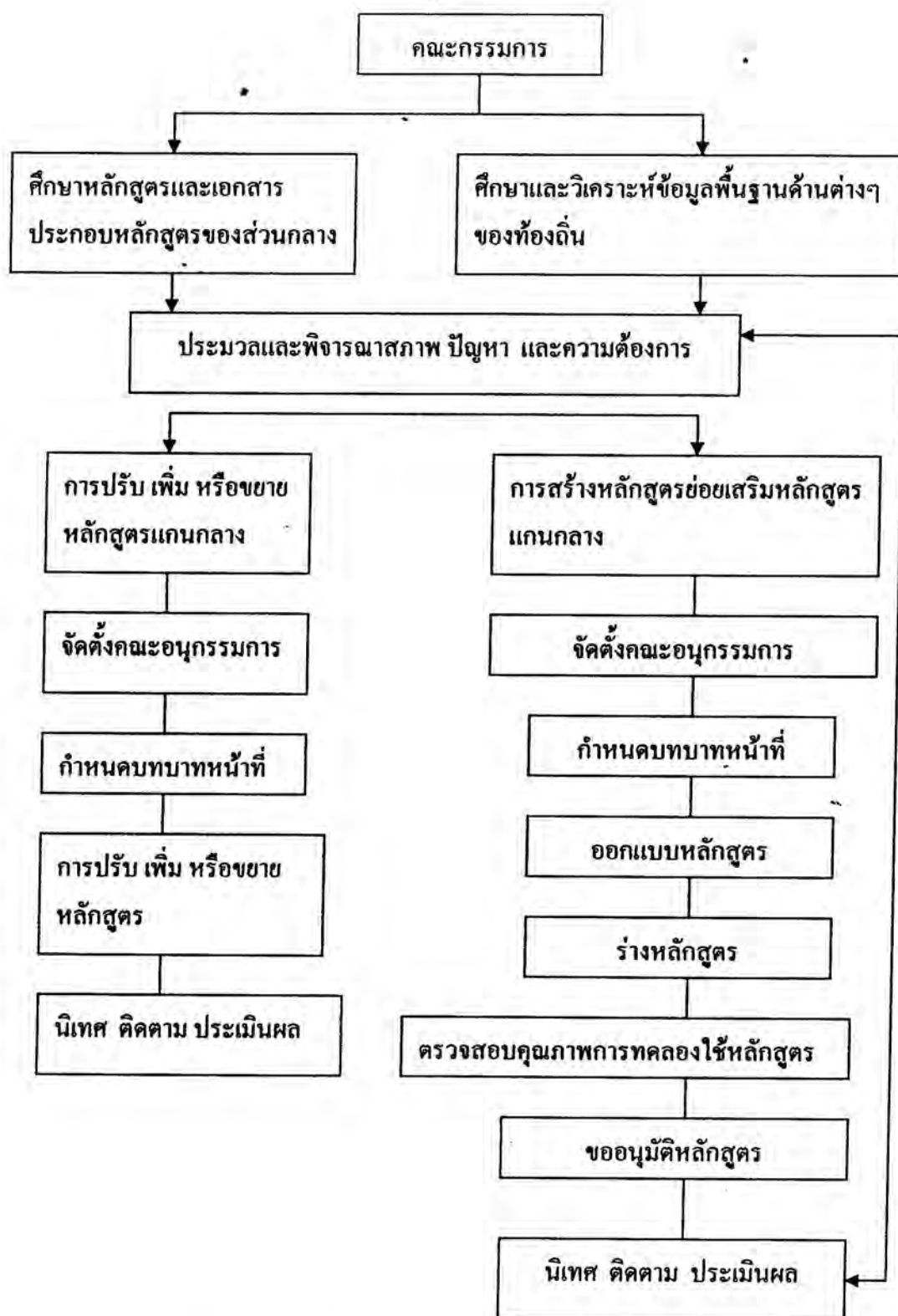
1) คณะผู้เชี่ยวชาญ ทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรจากองค์ประกอบ
ต่างๆของหลักสูตรให้ครบทุกด้าน เพื่อการแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้

2) คณะผู้ทดลองใช้หลักสูตร มีการเตรียมการทดลองใช้ซึ่งอาจจะเป็น
การประชุมหรือฝึกอบรม ทั้งนี้คณะอนุกรรมการต้องการเตรียมงานด้านต่างๆ อำนวยความสะดวกแก่
ผู้ร่วมงานทั้ง 2 คณะ เช่น วัสดุหลักสูตร แผนการทำงาน งบประมาณ เป็นต้น ผลที่ได้จากขั้นตอน
นำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขก่อนถึงขั้นต่อไป

3) การขออนุมัติใช้หลักสูตร คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
ต้องนำหลักสูตรที่ร่างขึ้น เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับ

4) การนิเทศติดตามผลและประเมินผลใช้หลักสูตรย่อย มีหลักการและวิธีการ
เช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว (วิชัย ประสิทธิ์เวชช์. 2542 : 150-153)

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่กล่าวมา จึงเป็นการสังเคราะห์ให้
เห็นภาพรวมของลำดับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางและการสร้าง
หลักสูตรย่อยซึ่งมิได้มีความแตกต่างกันในหลักการ เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจยิ่งขึ้น ได้เสนอแผนภูมิ
กระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ดังภาพประกอบ

แผนภูมิที่ 2 แผนภูมิกระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ของ วิทยาลัย ประดิษฐ์ภูมิเสาชัย
(2542 : 153)

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะต้องดำเนินไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพการพัฒนาหลักสูตรในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์ และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนให้มากที่สุดตลอดจนสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

5. กระบวนการจัดทำหลักสูตรในระดับท้องถิ่น

วิชัย ประสิทธิ์วิเศษ ได้สรุปขั้นตอนและกระบวนการจัดทำหนังสือหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

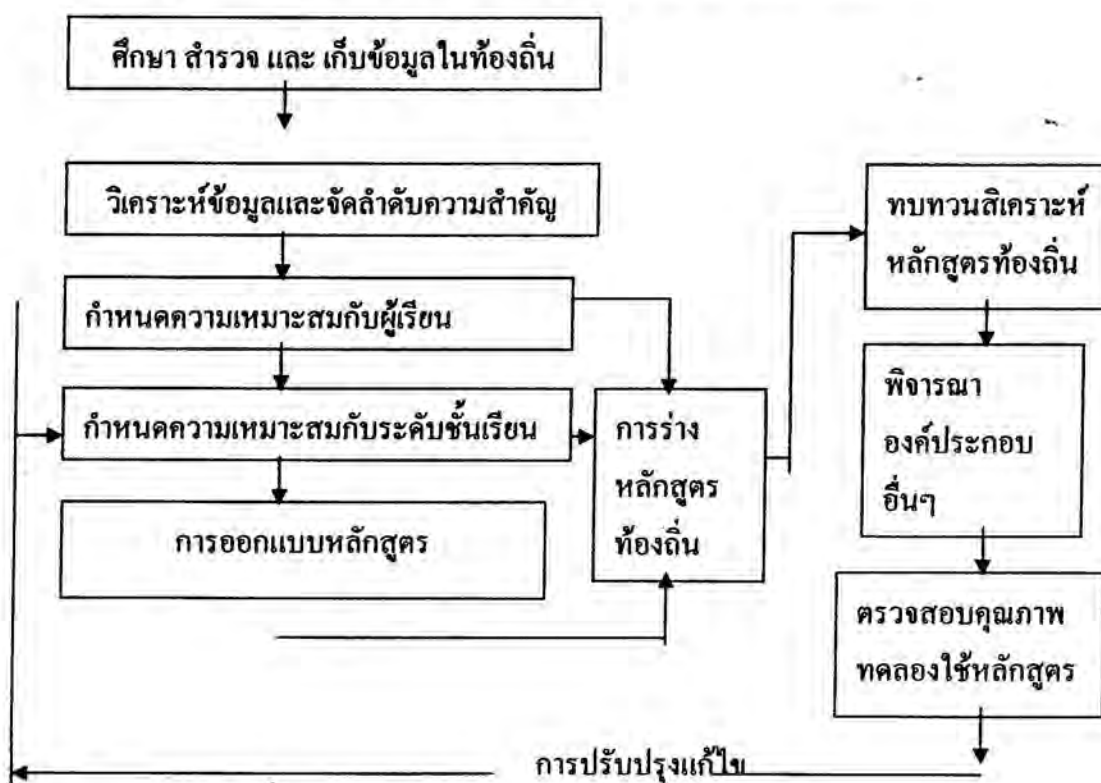
1. ศึกษา สำรวจ และเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ในท้องถิ่น ตั้งแต่เรื่องทรัพยากรต่าง ๆ สภาพทั่วไปของบุคคลในท้องถิ่น สภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น แผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น โดยการเก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบ
2. วิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาเป็นแนวทางในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น จัดลำดับความสำคัญ และพิจารณาตามลำดับความสำคัญ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องของปัญหา ความต้องการ แผนพัฒนาท้องถิ่น ทรัพยากรต่างๆ และแนวโน้มความเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทางสังคม
3. การกำหนดความเหมาะสมกับผู้เรียน จัดทำภายหลังที่ได้ประมวลพิจารณาข้อมูลแล้ว สิ่งที่ต้องพิจารณาเป็นลำดับแรก คือ หลักสูตรข้อย่อยนั้นมีจุดมุ่งหมายสนองตอบต่อสิ่งใดถ้าสามารถตอบสนองความคาดหวังได้ ให้พิจารณาถึงความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนระดับความยากง่าย ความยาก น้อย เนื้อหาสาระและประสบการณ์ ที่สำคัญคือ เป็นสิ่งตอบสนองความถนัด ความสนใจ ความสามารถของผู้เรียน หรือไม่ แม้กระทั่งความต้องการของผู้ปกครองท้องถิ่น และประเทศชาติ
4. การกำหนดความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน เนื้อหาสาระและประสบการณ์ในหลักสูตรข้อย่อย มีความต่อเนื่องกับรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรแกนกลางหรือไม่ หัวข้อหรือเรื่องที่จะจัดทำหลักสูตรข้อย่อยในระดับท้องถิ่นมีลำดับความต่อเนื่อง และเป็นพื้นฐานสำหรับรายวิชาต่าง ๆ ในระดับที่สูงขึ้น หรือนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ความสำคัญ คุณค่า ความยากง่าย และปริมาณเนื้อหาสาระและประสบการณ์เหมาะสมกับระดับชั้นเรียนหรือไม่
5. การออกแบบหลักสูตร โดยการกำหนดความคิดรวบยอด หรือผลรวมที่ผู้เรียนจะได้รับ ภายหลังจากการเรียนเป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มแรงงานและพื้นฐานอาชีพ หรือกลุ่มการงานและอาชีพ หลักสูตรข้อย่อยระดับท้องถิ่นจะมีส่วนช่วยเสริมประสบการณ์ในงานเลือกควรจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนในแง่การนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน หรือเป็นประโยชน์ในแง่ของพื้นฐานวิชาชีพสำหรับอนาคต ประสบการณ์ที่ให้แก่ผู้เรียนต้องเหมาะสมกับแนวโน้มของเศรษฐกิจสังคมด้วย

6. การร่างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่น ท้องถิ่นสามารถยึดตามแนวทางของหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระและประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน เวลาเรียน ทั้งนี้การร่างจะมีกระบวนการตามลำดับขั้นตอน ต้องใช้กระบวนการระดมสมองของคณะกรรมการและเวลา

7. ทบทวนและวิเคราะห์การร่างหลักสูตรท้องถิ่น ที่เป็นผลมาจากข้อ 6 ในแง่ของความน่าจะเป็นไปได้ของกระบวนการเรียนการสอน การจัดหาผู้สอน สถานประกอบการ เครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ เวลา สภาพแวดล้อม ปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ

8. พิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ช่วยเสริมหลักสูตรท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น เช่น แนวการสอน เทคนิคการสอน กระบวนการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การประเมินผล หนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ การแนะแนว เป็นต้น

9. การตรวจสอบคุณภาพและทดลองใช้หลักสูตรย่อย ต้องกำหนดเป็นแผนอย่างมีขั้นตอนและระบบ มีการวางแผนการสอนให้สมบูรณ์ตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ คัดเลือกกลุ่มทดลองให้ถูกต้อง การกำหนดวิธีการประเมินผลและติดตามผล ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ก่อนนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ (วิชัช ประสิทธิ์วุฒิเวช. 2542 : 146 – 148)

แผนภูมิที่ 3 ภาพประกอบ แผนภูมิกระบวนการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่น

(วิชัช ประสิทธิ์วุฒิเวช. 2542 : 148)

แนวทางจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เสนอแนวทางการจัดทำสาระท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความความเข้าใจถูกต้องตรงกัน สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

1. “ท้องถิ่น” หมายถึง สภาพแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรมที่ผู้เรียนมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับชุมชนมาตั้งแต่กำเนิด มีขอบข่ายครอบคลุมตั้งแต่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด กลุ่มจังหวัดและภูมิภาค

2. “สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น” หมายถึง รายละเอียดของเนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา อาชีพ ฯลฯ ตลอดจนสภาพปัญหาและสิ่งที่ควรได้รับการถ่ายทอดพัฒนาในชุมชนและสังคมนั้น ๆ ซึ่งสถานศึกษาควรได้กำหนดขึ้น ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

3. “กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น” หมายถึง ขอบข่ายเนื้อหาของสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และกำหนดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้สถานศึกษาได้นำไปจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามสภาพความพร้อมและความต้องการของสถานศึกษา

4. แนวทางการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

4.1 การดำเนินงานของส่วนกลาง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้การส่งเสริมและสนับสนุนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ สนับสนุนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการเรียนการสอน ส่งเสริมการนิเทศ การบริหาร การจัดการศึกษา รวมทั้งจัดทำเอกสารแนวทางการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นอย่างเหมาะสม

4.2 การดำเนินงานระดับเขตพื้นที่การศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีหน้าจัดทำ “กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น” ในระดับเขตพื้นที่ เพื่อให้สถานศึกษานำไปจัดทำรายละเอียดเนื้อหาองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษาและนำไปสู่การปฏิบัติจริง

4.3 การดำเนินงานระดับสถานศึกษา

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติการที่จะต้องนำกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้จัดทำ ไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง เกิดความรัก ความผูกพัน และมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

สถานศึกษาจึงต้องนำกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น มาจัดทำรายละเอียดเนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาและสภาพชุมชนนั้น ๆ ในรูปของการจัดทำเป็นรายวิชา ทั้งพื้นฐานและเพิ่มเติม กิจกรรมหรือสื่อการเรียนรู้

สภาพทั่วไปของชุมชน

1. ประวัติหมู่บ้านเม็กคำ

ตามตำนานที่ได้เล่าขานสืบต่อกันมากกล่าวว่า คนบ้านเม็กคำตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งได้อพยพมาจากเมืองรัตนบุรี (ปัจจุบันเป็นอำเภออยู่ในจังหวัดสุรินทร์) เพื่อมาตั้งถิ่นฐานใหม่ นำโดยหลวงเทพและพรานเถิงประมาณ 5 ครอบครัว ได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในป่าดง ต่อมาเกิดโรคระบาด (ไข้ทรพิษ) ชาวบ้านจึงย้ายมาอยู่ใกล้หนองน้ำ เดิมทีแห่งนี้เป็นป่าดงดิบมีต้นเม็กเกิดบริเวณหนองน้ำแห่งนี้เป็นจำนวนมาก ต่อมาจะมีมะม่วงตัวเมียสีดามาลงกินน้ำแล้วคายอยู่ใต้ต้นเม็ก ชาวบ้านจึงเรียกหนองน้ำแห่งนี้ว่า หนองอีคำ เมื่อหลวงเทพกับพรรคพวกสร้างหมู่บ้านเสร็จแล้วจึงตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านเม็กหนองอีคำ” ต่อมาชาวบ้านจึงได้เรียกชื่อหมู่บ้านสั้นๆว่า “บ้านเม็กคำ”

ต่อมาปี พ.ศ. 2506 คณะครูและชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างโรงเรียนขึ้นมา มีชื่อว่า “โรงเรียนบ้านเม็กคำคุรุประชาสรรค์” ต่อมาจึงเรียกสั้นๆว่า โรงเรียนบ้านเม็กคำ นอกจากนี้ยังมีวัดกลาง ตั้งอยู่บ้านหนองไผ่งามทางด้านทิศเหนือ และวัดท่าชัยศรีตั้งอยู่ระหว่างบ้านเม็กคำและบ้านคงควน เป็นแหล่งพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้มีอาชีพที่เห็นหลักแหล่ง และมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายดำรงชีวิตอย่างสงบสุขจนกระทั่งถึงปัจจุบัน นับเป็นเวลายาวนานกว่า 200 ปี (เพิ่มข้อมูลชุมชน บ้านเม็กคำ หมู่ 1 ต.เม็กคำ อ.พยุหะภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม, นปป.)

2. สภาพทั่วไปทางด้านกายภาพ

2.1 ลักษณะภูมิประเทศ

ชุมชนเม็กคำ ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งหมด 5,160 ไร่ หรือ 8.256 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 11.16 ของพื้นที่ตำบลเม็กคำทั้งหมด มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มสลับกับป่าโคกจิก และดอน ซึ่งพื้นที่ป่าชุมชนมีพื้นที่ประมาณ 1,400 ไร่ สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย และดินทราย ใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรม ซึ่งเป็นดินที่ค่อนข้างขาดความอุดมสมบูรณ์ และไม่อุ้มน้ำ ไม่เหมาะสำหรับการเพาะปลูก แต่ชาวบ้านจะมีวิธีการปรับสภาพดินเพื่อให้เหมาะแก่การเพาะปลูกก่อนปลูกพืชเสมอ มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติได้แก่ ห้วย และหนองอยู่บริเวณรอบๆชุมชน ทำให้ชุมชนมีน้ำใช้ในการอุปโภคและบริโภค แต่ถ้าใช้กันอย่างเต็มที่ในฤดูแล้งน้ำก็อาจไม่พอใช้ได้

2.2 ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ชุมชนเม็กคำ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อยู่ห่างจากจังหวัดเป็นระยะทาง 95 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวอำเภอพยัคฆภูมิพิสัยเป็นระยะทาง 11 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้าน โศกจันทร์หอม ต.เม็กคำ อ.พยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านนาเจริญ ต.เม็กคำ อ.พยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านศาลอก ต.เม็กคำ อ.พยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ต.บ้านแดง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์

2.3 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพอากาศโดยทั่วไปของชุมชนเม็กคำ แบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ

1. ฤดูร้อน เริ่มประมาณปลายเดือนกุมภาพันธ์ ถึงปลายเดือนพฤษภาคม อากาศร้อนต่ำสุดที่อุณหภูมิประมาณ 36 องศาเซลเซียส และสูงสุดที่อุณหภูมิประมาณ 40 องศาเซลเซียส
2. ฤดูฝนเริ่มปลายเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม เดือนที่ฝนตกมากที่สุดคือเดือนสิงหาคมในบางปีจะมีฝนตกชุกตลอดทั้งฤดู และทำให้เกิดน้ำท่วม หลังจากมีการขุดลอกคลองก็ไม่พบปัญหาน้ำท่วมอีก
3. ฤดูหนาวเริ่มกลางเดือนตุลาคมถึงปลายเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิต่ำสุดที่ประมาณ 8 องศาเซลเซียส

3. สภาพทางด้านสังคม วัฒนธรรม และประเพณี

ชุมชนเม็กคำ มีสภาพสังคมแบบเครือญาติเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน เป็นสังคมเกษตรกรรมพึ่งพาตนเองเป็นหลัก กล่าวคือ เป็นสังคมที่อยู่ได้ด้วยตนเอง ทางด้านการผลิตจะใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และมีการรับเอาค่านิยม คติ ความเชื่อ แนวคิดในการดำเนินชีวิตมาจากพระพุทธศาสนา อีกทั้งมีการรอบจารีตประเพณีโบราณ เช่น ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ซึ่งเป็นแนวทางที่คนในชุมชนยังมีการยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน รวมถึงแนวความเชื่อในด้านต่างๆ ที่หล่อหลอมชุมชนแห่งนี้ให้กลายเป็นสังคมที่เรียบง่าย สงบสุข และมีวิถีชีวิตที่น่าสนใจ น่าเรียนรู้ เพราะชุมชนแห่งนี้มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานจนเกิดการสั่งสมทางด้าน

ภูมิปัญญาสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ทั้งมีการเคลื่อนย้ายอพยพของกลุ่มคนหลายกลุ่มมาอาศัยอยู่ ณ พื้นที่แห่งนี้จนกลายเป็นชุมชนเม็กคำในปัจจุบัน

จากการศึกษากิจกรรมต่างๆ ในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนเม็กคำพบว่าวิถีชีวิต และ วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ท่ามกลางการหลั่งไหลของ วัฒนธรรมตะวันตก แต่อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จนถึงปัจจุบันก็ยังคงปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน เช่น ประเพณี “ฮีดลีสอง” มีดังนี้

เดือนอ้าย	บุญเข้ากรรม(ปริวาสกรรม)
เดือนยี่	บุญคูณลาน หรือบุญกุ่มข้าว
เดือนสาม	บุญข้าวจ้
เดือนสี่	บุญเผาต หรือ บุญมหาชาติ
เดือนห้า	บุญสงกรานต์
เดือนหก	บุญข้าสะ(เบิกบ้าน)
เดือนเจ็ด	บุญบั้งไฟ
เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบ	บุญข้าวสาก
เดือนสิบเอ็ด	บุญออกพรรษา
เดือนสิบสอง	บุญกฐิน

4. สภาพทางด้านศาสนาและความเชื่อ

ชุมชนเม็กคำเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ ชาวบ้านจึงเป็นพุทธศาสนิกชนกันทั้งหมู่บ้าน ยึดมั่นศรัทธาและเจริญรอยตามพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง โดยจะเห็นได้จากเมื่อถึงเทศกาลประเพณี ต่างๆ เช่น งานบุญเข้าพรรษา และออกพรรษา ชาวบ้านจะร่วมกันจัดงานทุกปี ในชุมชนเม็กคำมีวัด 2 แห่ง คือ วัดกลาง และวัดท่าชัยศรี ส่วนด้านความเชื่อของชุมชนเม็กคำจะมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตา ผีตาแฮก ผีหลักบือบ้าน โดยเฉพาะผีปู่ตาชุมชนเม็กคำจะให้ความเคารพนับถือ ยำเกรง เพราะชาวบ้านเชื่อว่า ผีปู่ตาเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้านให้อยู่อย่างสงบสุข ชาวบ้านจะมีการบนบานศาลกล่าว (บะ) เช่น การเดินทางไปต่างประเทศก็ต้องการบอกกล่าวให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ และการคัดเลือกทหารก็มีการบนบานศาลกล่าวเพื่อให้คัดเลือกทหาร ซึ่งเมื่อบนไว้แล้วก็ต้องมีการเลี้ยง โดยใช้ยาสองกอก หมากสองคำ (บุหรื 2 มวน และหมาก 2 คำ) ซึ่งเป็นเครื่องเคี้ยวหรือเสพของคนโบราณ

นอกจากความเชื่อเรื่องผีแล้ว ชาวบ้านเม็กคำยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติคน นั่นคือ จะล่า(ข้อห้าม) ซึ่งเป็นข้อห้ามของกลุ่มชนวัฒนธรรมไทย-ลาว ที่ชาวเม็กคำยังยึดถือปฏิบัติ เช่น จะล่า การเผาถ่านในบ้าน จะล่าการฆ่าสัตว์ภายในหมู่บ้าน เป็นต้น เหตุที่ต้องมีการจะล่าเพราะมีคนตายในหมู่บ้าน และเชื่อกันว่าการทำของคนในหมู่บ้านในลักษณะเช่นนี้ทำให้คอนคาปู ผู้ปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้านไม่พอใจ เนื่องจากผู้คนตัดต้นไม้ในคอนมาเผาถ่าน และฆ่าสัตว์ในหมู่บ้านทำให้เป็นบาป ชาวบ้านจึงต้องจะล่าสิ่งเหล่านี้ เมื่อพิจารณาแล้วจะล่าอาจเป็นกุศโลบายของคนโบราณเพื่อสั่งสอนลูกหลานให้ปฏิบัติคนตามฮีตคอง

5. สภาพทางด้านภาษา

ชุมชนเม็กคำเป็นชุมชนที่มีลักษณะเด่นในทางการใช้ภาษา กล่าวคือ ชาวเม็กคำพูดภาษาไทย-อีสาน ส่วน โคราช สื่อสารกันภายในหมู่บ้าน และใช้ภาษากลางติดต่อกับราชการ เดิมทีพูดภาษาส่วน ปัจจุบันยังเหลือศัพท์บางคำอยู่เพียงเล็กน้อย และยังมีการผสมผสานของภาษาไทย-อีสาน ส่วน และไทยโคราช เช่น

- * มาแต่ไหน หมายถึง มาจากไหน ซึ่งภาษาอีสานจะพูดว่า มาแต่ไต่
- * จิไปไหนเขอ หมายถึง จะไปไหนหรือ (โคราช+ไทย+ส่วน)

6. สภาพที่อยู่อาศัย

ในสมัยก่อนชุมชนเม็กคำ อยู่บ้านแบบเรือนอีสานพื้นถิ่นธรรมชาติ มุงด้วยหญ้าคา หรือหญ้าแฝก ฝาบ้านทำด้วยใบตอง (ฝาเย็บตอง) การปลูกบ้านในสมัยก่อนต้องทำเสาเอก เสาขวัญ บันได ต้องหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ฤกษ์ยามการปลูกบ้าน ซึ่งจะปลูกบ้านในเดือนคู่(ถือว่าเดือนเย็น) คือ เดือนยี่(เดือนสอง) เดือนสี่ เดือนหก เดือนแปด เดือนสิบ เดือนสิบสอง สภาพภายในตัวบ้าน สมัยก่อนจะมีห้องต่างๆประกอบด้วย ห้องเปิง(ห้องพระ) ฆาน(ระเบียบ) เฌือนไฟ(ห้องครัว) และห้องส้วม (ห้องลูก-ลูกสาว)

ปัจจุบันการปลูกเรือนของชุมชนเม็กคำเป็นทรงสเปนแบบสมัยใหม่มากขึ้น ซึ่งการปลูกเรือนอีสานไม่เหลือให้เห็นแล้วในปัจจุบัน การยึดถือความเชื่อในการปลูกบ้านมีน้อยลง การปลูกบ้านจะเน้นความสะดวกสบาย ส่วนมากจะยึดการปลูกบ้านโดยหันหน้าบ้านตามถนนเป็นหลัก

7. สภาพทางการศึกษา

ชุมชนเม็กคำมีสถานศึกษาเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ถึงมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นโรงเรียนขยายโอกาส โรงเรียนบ้านเม็กคำอยู่ในความรับผิดชอบของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยแบ่งได้ดังนี้

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มี 1 แห่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านคงควน หมู่ที่ 20

- โรงเรียนขยายโอกาส 1 แห่ง คือโรงเรียนบ้านเม็กคำ อยู่ในพื้นที่ระหว่างบ้านเม็กคำ และบ้านตาลอก ซึ่งทำถนนเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เมื่อนักเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วจะเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนพยุภคภูมิวิทยาคารในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายนักเรียนได้ไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา และเรียนทางด้านอาชีพตำรวจ พยาบาล ทหารเรือในกรุงเทพมหานครเป็นส่วนมาก

8. สภาพทางการคมนาคมและการสื่อสาร

การคมนาคมของชุมชนเม็กคำมีถนนสายหลักคือ ถนนทางหลวงหมายเลข 2061 และมีถนน ทางหลวงแผ่นดิน 2 สาย คือ ถนนสายพยุภคภูมิพิสัย-พุทไธสง และถนนสายยโสธร-ประทาย การเดินทางเข้าตัวเมืองมีรถโดยสารประจำทางหลักคือ 1 คัน ยานพาหนะที่ใช้ในชุมชนเม็กคำมีดังนี้

- รถบรรทุกหลัก
- รถสี่ล้อ
- รถยนต์
- รถไถนาเดินตาม
- รถจักรยานยนต์
- รถจักรยาน

การติดต่อสื่อสารในชุมชนเม็กคำจากการสำรวจพบว่ามีผู้โทรศัพท์ใช้ในชุมชนดังนี้

- บ้านเม็กคำ หมู่ที่ 1 จำนวน 1 ตู้
- บ้านดอนไผ่งาม หมู่ที่ 8 จำนวน 2 ตู้ (ชำรุด 1 ตู้)
- บ้านคงควน หมู่ที่ 20 จำนวน 1 ตู้ (ชำรุด)

ปัจจุบันโทรศัพท์สาธารณะไม่ค่อยได้รับความสนใจ เนื่องจากมีการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ในการติดต่อสื่อสารแทน นอกจากการสื่อสารทางด้านโทรศัพท์แล้วยังมีระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ค้าบลใช้การได้ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเม็กคำ และโรงเรียนบ้านเม็กคำ การสื่อสารทางไปรษณีย์ ใช้บริการได้ที่ ที่ทำการไปรษณีย์ อ.พยุภคภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม

9. สภาพทั่วไปทางด้านการเมืองการปกครอง

การปกครอง

บ้านเม็กคำเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมาช้านาน มีผู้นำปกครองมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปกครองหมู่บ้านตามลำดับดังนี้

1. หลวงเทพ
2. หลวงโพธิ์
3. ชุนอินทร์

4.ขุนเมษาคัญญ์

5.นายสุวรรณ เปลวเฟื่อง

ปัจจุบันพื้นที่ชุมชนเม็กคำแบ่งการปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้าน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดูแล และมีผู้นำชุมชนที่ได้มาจากการเลือกตั้งของชาวบ้าน 3 หมู่บ้านแสดงดังในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงสภาพการปกครองชุมชนเม็กคำ

ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ประชากร		รวม	ครัวเรือน	ผู้ใหญ่บ้าน
		ช	ญ			
บ้านเม็กคำ	หมู่ที่ 1	207	197	404	79	นายสอน รัตนโชติ
บ้านคงควน	หมู่ที่ 8	178	174	352	72	นายบุญเลียบ สุทธิศรี
บ้านคอนไผ่งาม	หมู่ที่ 20	174	194	368	77	นายพรมมา เพ็ญญา

10. สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพและเศรษฐกิจทั่วไปของชุมชน

ชุมชนเม็กคำเป็นชุมชนใหญ่ส่วนมากจะประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก ชาวบ้านจะทำนาปีละหนึ่งครั้งในช่วงฤดูฝน โดยชาวบ้านจะนิยมทำนาหว่านเพราะประหยัดค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน การทำนานั้นชาวบ้านจะนาข้าวเหนียวเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ส่วนข้าวเจ้าหกมะลิที่ลือลือว่าเป็นเอกลักษณ์ทางเศรษฐกิจของชุมชนเม็กคำซึ่งอยู่ในพื้นที่ทุ่งกุลารั้วนั้น ชาวบ้านจะทำไว้ขายเพื่อส่งตลาดสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนาชาวบ้านจะรับจ้างทั่วไป เช่น ขยล้อคเตอร์บ้างก็ทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทอผ้าไหม ผ้าไหมที่ชาวบ้านเม็กคำทำนั้นจะทำกันภายในครัวเรือนไม่รวมตัวกันทำเป็นกลุ่ม โดยชาวบ้านจะใช้เวลาวางทอผ้าไหม ซึ่งการทำผ้าไหมส่วนมากจะเป็นผู้หญิงที่มีอายุมากแล้ว คนในหมู่บ้านที่เป็นคนสมัยใหม่ก็ไม่นิยมที่จะทอ ลวดลายที่ทอขึ้นก็จะเป็นลายพื้นบ้านที่ชาวบ้านคิดประดิษฐ์มาจากความสร้างสรรค์ เป็นงานฝีมือที่แสดงถึงความเป็นท้องถิ่น เช่น การทอผ้าลายสร้อยดอกหมาก ซึ่งเป็นลายประจำจังหวัดมหาสารคาม ชาวบ้านเม็กคำก็ทอขึ้นเพื่ออนุรักษ์ลวดลายพื้นบ้าน

ส่วนการจักสานเครื่องใช้ในครัวเรือน จะเป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย ส่วนมากบุคคลที่ทำก็มีแค่คนรุ่นปู่ รุ่นตา คนรุ่นใหม่ไม่นิยมทำเพราะทำไม่เป็น เพราะมีเครื่องมือที่ใช้สะดวกในปัจจุบัน มากกว่าเครื่องจักสาน การทำเครื่องจักสานชาวบ้านจะทำภายในครัวเรือน ผู้ที่จักสานก็จะทำขึ้นเพื่อใช้เอง แต่ถ้ามีคนมาซื้อก็จะขายให้ หรืออาจสั่งให้ทำก็ได้ การทำเครื่องจักสานของชาวบ้านเม็กคำจะไม่ได้ทำทุกครัวเรือน เพราะบางครอบครัวก็ทำไม่เป็น เครื่องจักสานที่ทำขึ้น เช่น กระด้ง ตะกร้า ไซ เป็นต้น

การทำเกษตรแบบพอเพียง เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชผักสวนครัวของชาวบ้านเม็กค้ำนั้น ส่วนมากชาวบ้านจะทำกันทุกครัวเรือน เช่น การปลูกพริก มะเขือ ถั่ว ข้าวโพด ส่วนการเลี้ยงสัตว์นั้น ปกติชาวบ้านจะนิยมเลี้ยง วัว ควาย เพื่อขายและใช้แรงงาน แต่มีสัตว์เศรษฐกิจตัวใหม่เข้ามา นั่นคือ ไก่ดำ ชาวบ้านได้ไปอบรมการเลี้ยงไก่ดำ และได้พันธุ์กลับมาเลี้ยงที่บ้าน จากมหาวิทยาลัยอีสาน ของ คุรุศาสทนิษฐ์ ซึ่งไก่ดำเป็นไก่ที่นำมาจากญี่ปุ่น ไก่ดำเป็นไก่พันธุ์เนื้อ อีกทั้งเป็นตัวยาสุนไพรรักษาโรค ได้รับความนิยม อาชีพเสริมเหล่านี้ได้สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ไม่ต้องพึ่งพาจากตลาดหรือพ่อค้า คนกลาง คือภายในชุมชนสร้างขึ้นใช้เอง และขายให้กับภายในชุมชน เป็นเศรษฐกิจแบบพึ่งพาแบบ ชาวบ้าน ที่คนในชุมชนอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยนำไปสู่วิถีของชุมชนที่เข้มแข็ง

ผลิตภัณฑ์ชุมชนเม็กค้ำ

- 1 ข้าวหอมมะลิ
- 2 ผลิตภัณฑ์ทางการจักสาน
- 3 ผ้าไหม
- 4 พืชผักสวนครัว เช่น พริก หอมแดง ถั่วฝักยาว และข้าวโพด
- 5 การเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ไก่ ไก่ดำ

ตารางที่ 2 แสดงพื้นที่ในการทำเกษตรกรรมของชุมชนเม็กค้ำ

หมู่บ้าน	พื้นที่ (ไร่)
บ้านเม็กค้ำ	1,832
บ้านดอนไผ่งาม	2,057
บ้านดงควน	1,271
รวม	5,160

ตารางที่ 4 แสดงสถานประกอบการภายในชุมชนเม็กค้ำ

หมู่บ้าน สถานประกอบการ	เม็กค้ำ	ดอนไผ่งาม	ดงควน
ร้านค้า	6	2	2
โรงสีข้าว	1	3	1
กองทุนหมู่บ้าน	1	1	1

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Action Research) ซึ่งทีมวิจัยมุ่งศึกษา รูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ของโรงเรียนบ้านเม็กคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ซึ่งมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
2. สถานที่ดำเนินการวิจัย
3. กลุ่มเป้าหมายและทีมวิจัย
4. แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล
5. การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1.1.1 ครู โรงเรียนบ้านเม็กคำ จำนวน 22 คน

1.1.2 นักเรียนโรงเรียนบ้านเม็กคำ ช่วงชั้นที่ 1,2 และ 3 ปีการศึกษา 2549

จำนวน 570 คน

ซึ่งแบ่งกลุ่มครูและนักเรียน ตามกลุ่มความสนใจ เพื่อดำเนินการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

- 1) การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก
- 2) การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ
- 3) การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่น
- 4) การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น

1.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

1.2.1 ครู โรงเรียนบ้านเม็กคำ จำนวน 22 คน

1.2.2 นักเรียนโรงเรียนบ้านเม็กคำ ช่วงชั้นที่ 3 ปีการศึกษา 2549

จำนวน 312 คน

2. สถานที่ดำเนินการวิจัย

โรงเรียนบ้านเม็กคำ

3. กลุ่มเป้าหมายและทีมวิจัย

3.1 นักวิจัย และทีมวิจัย

- 1) ครู โรงเรียนบ้านเม็กคำ จำนวน 22 คน
- 2) นักเรียนโรงเรียนบ้านเม็กคำ ช่วงชั้นที่ 1,2 และ 3 ปีการศึกษา 2549

จำนวน 312 คน

3.2 กลุ่มคนที่ร่วมดำเนินการ

- 1) ชุมชน 50 คน
- 2) ศึกษาพิเศษสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำนวน 2 คน
- 3) สมาชิกองค์การบริหารท้องถิ่นส่วนตำบลเม็กคำ จำนวน 3 คน
- 4) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 3 คน

3.3 คณะวิทยากรหรือผู้ที่มีส่วนร่วมในการเสริมความรู้ ประสบการณ์ ครูภูมิปัญญา

3.4 ผู้สนับสนุนหรือองค์กรสนับสนุน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ระดับภาค

4. แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

4.1 ประเภทของข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ

4.2 วิธีเก็บข้อมูล

4.2.1 ประชุมทีมวิจัย ทั้ง 4 กลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์

- 1) เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน
- 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย
- 3) เพื่อวางแผน ติดตามผลการดำเนินงาน

4.2.2 ดำเนินการแผนที่กำหนด ของทั้ง 4 กลุ่ม ตามที่วางแผน

- 1) สืบค้น แหล่งข้อมูล ครูภูมิปัญญาของทั้ง 4 กลุ่ม
- 2) ประชุมสร้างความใจกับนักเรียน ครู และครูภูมิปัญญา
- 3) ศึกษาค้นคว้า หาความรู้เพื่อสร้างเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ทั้ง 4 กลุ่ม
- 4) สรุปบทเรียน ถอดความรู้ของแต่ละกลุ่ม
- 5) รายงานผลโครงการ ครั้งที่ 1
- 6) ดำเนินจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ของแต่ละกลุ่ม

4.2.3 จัดเวทีสรุปบทเรียน ทั้ง 4 กลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์

1) เพื่อหาคำตอบของหลักสูตรสถานศึกษาและการเรียนรู้ด้วยสาระการเรียนรู้

ท้องถิ่น

2) เพื่อสรุปบทเรียนจากหลักสูตร โดยใช้สื่อสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

3) ถอดบทเรียนและสรุปบทเรียนจาก 4 กลุ่ม

4.2.4 ศึกษาฐาน โดยมีวัตถุประสงค์

1) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

2) ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน

4.2.5 ถอดบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์

1) เพื่อจัดทำบทเรียน

2) รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1

3) จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น บันทึกเรื่องราว

จากกิจกรรมการสำรวจ สรุปบทเรียน ถอดบทเรียน

4.2.6 สรุปบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อสรุปกิจกรรมการเรียนรู้การสอนสาระการเรียนรู้ ทั้ง 4 กลุ่ม โดยใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โลกจิก เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ จรรณกรรมท้องถิ่น และอาชีพในท้องถิ่น

4.2.7 จัดนิทรรศการแสดงผลงาน เพื่อเผยแพร่ผลงานการวิจัยให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

4.2.8 รายงานผลฉบับสมบูรณ์

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

4.3.1 แบบวัดความพึงพอใจ ซึ่งใช้วัดความพึงพอใจจากครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.3.2 แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน

4.3.3 แบบสอบถามความคิดเห็น โดยสอบถามจากครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วัดวัตถุประสงค์

1) ศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ของ โรงเรียนบ้านเม็กคำ

2) ศึกษารูปแบบและกระบวนการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้

5.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) ประชุมทีมวิจัยและคณะทำงานทุกฝ่าย จัดรวบรวมข้อมูลที่สามารถเก็บรวบรวมมาได้
- 2) วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปองค์ความรู้ร่วมกัน จากการปฏิบัติ ตามโครงการ
- 3) จัดรวบรวมข้อมูลเป็นหมวดหมู่ สรุปบทเรียน ถอดความรู้ร่วมกัน
- 4) สอบถาม สัมภาษณ์ วัดความพึงพอใจ จากนักเรียน ครู ชุมชน และครูภูมิปัญญา
- 5) สรุปสภาพปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน วิเคราะห์ ความรู้ที่สามารถ

นำไปใช้ได้

- 6) รายงานผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัย การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยครูและชุมชน : กรณีโรงเรียนบ้านเม็กคำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ขอนำเสนอผลการวิจัยเป็น ในด้านผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ (ความรู้ใหม่ที่ได้รับ) เกิดจิตสำนึกและปฏิบัติการทางสังคมอะไรบ้าง (ผลกระทบจากการทำวิจัยเชิงพัฒนา) ที่นอกเหนือจากผลที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย และเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้บุคคล กลุ่มคน ชุมชน และสังคมได้เกิดจิตสำนึกในงานพัฒนาชุมชน รวมถึงการเคลื่อนไหวต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าประเด็นใดก็ตาม เกิดกระบวนการจัดการใหม่หรือเกิดกลไกการจัดการเข้มแข็งอย่างไร เกิดการเรียนรู้ของทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้หรือไม่อย่างไร ,

การเขียนรายงานผลการวิจัย เรื่องกรณีศึกษาการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยครูและชุมชน โรงเรียนบ้านเม็กคำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัย ตามลำดับ 4 เรื่อง คือ

1. การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก
2. การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่น
3. การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ
4. การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษารูปแบบและการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นกลุ่มเป้าหมาย

1. การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก

นักเรียนโรงเรียนบ้านเม็กคำ ช่วงชั้นที่ 3 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 120 คน

1. ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ (ความรู้ใหม่ที่ได้รับ)

1. กระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ป่าใหญ่โคกจิก
 - 1.1 ประชุมทีมวิจัย (ต้นคน ค้นป่า) โดยมีวัตถุประสงค์
 - 1.2 เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน
 - 1.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย
 - 1.4 เพื่อวางแผน ติดตามผลการดำเนินงาน

2. สร้างปฏิทินป่าใหญ่โคกจิก (กิจกรรมแลกเปลี่ยนครั้งที่ 1) โดยมีวัตถุประสงค์
จัดทำปฏิทินประจำเดือนเกี่ยวกับระบบนิเวศน์และสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิด
3. สำรวจระบบนิเวศในป่าใหญ่โคกจิกตามฤดูกาล โดยมีวัตถุประสงค์
 - 3.1 จัดทำแผนที่ป่าใหญ่โคกจิก เพื่อทำสถานการเรียนรู้
 - 3.2 เพื่อทราบระบบนิเวศป่าใหญ่โคกจิก ในฤดูกาลต่าง ๆ
 - 3.3 เพื่อทราบความหลากหลายทางชีวภาพ ของพันธุ์พืช สัตว์ เป็นต้น
4. เวทีสรุปบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์
 - 4.1 เพื่อหาความสอดคล้องของหลักสูตรสถานศึกษาและการเรียนรู้ด้วยสาระการเรียนรู้

ท้องถิ่น

- 4.2 เพื่อสรุปบทเรียนจากหลักสูตรโดยใช้สื่อสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
 - 4.3 ถอดบทเรียนและสรุปบทเรียนจากการสำรวจป่าใหญ่โคกจิก
5. ศึกษาฐาน โดยมีวัตถุประสงค์
 - 5.1 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน
 - 5.2 ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน
6. ถอดบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อจัดทำบทเรียน
7. รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1
8. จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น บันทึกเรื่องราวจากกิจกรรมการสำรวจ สรุป

บทเรียน ถอดบทเรียน

9. การเดินป่า โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อสำรวจระบบนิเวศตามปฏิทิน
10. กิจกรรมโครงงาน โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อให้ นักเรียนเรียนรู้จากสาระการเรียนรู้ เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้โครงงาน

กรรมการเรียนรู้โครงงาน

11. สรุปบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยใช้สาระการเรียนรู้

ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก

12. จัดนิทรรศการแสดงผลงาน โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อเผยแพร่ผลงานการวิจัยให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ
13. รายงานผลฉบับสมบูรณ์

จากกระบวนการการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น สิ่งที่มีวิจัยได้ค้นพบ ดังนี้

ประชุมทีมวิจัย (กันคน กันป่า) ได้ชี้แจงความเป็นมาของโครงการ ผู้รับผิดชอบโครงการ บทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลโดยมีหัวหน้าโครงการคือ นายพยงค์ การิเทพ ซึ่งมี 4 กิจกรรม ได้แก่ การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่องป่าใหญ่โคกจิก วรรณกรรมท้องถิ่น อาชีพในชุมชนและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ การประสานงานเพื่อดำเนินกิจกรรม จะมี 2 ลักษณะ คือ

1) แจ้างเป็นหนังสือออกโดย โรงเรียนบ้านเม็กคำ 2) กรณีเร่งด่วนแจ้างผ่านประธานครูภูมิปัญญา ครูภูมิปัญญาที่มาช่วยในการเรียนการสอนใช้ชื่อ “กลุ่มช้างน้ำว” มีจำนวน 20 คน ลักษณะการเรียนการสอนจะดำเนินการสอนในเวลา 13.00 น. ถึง 15.45 น. ของวันศุกร์ ซึ่งจะแจ้างให้ครูภูมิปัญญาทราบเป็นครั้ง ๆ ลักษณะการวิจัย จะเป็นแบบนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นมาประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพกับนักเรียน โดยใช้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียนในสาระที่แต่ละคนมีความชำนาญ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในทีมวิจัยการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแต่ละบุคคลความชำนาญ ดังนี้

1. นายดา จริยามา ด้านสมุนไพร พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์
2. นางหนูพวน สีสวัสดิ์ ด้านเห็ด พันธุ์ไม้ ถิ่นที่อยู่ของพันธุ์ไม้ เห็ด
3. นางสอน ยอดทองดี ด้านเห็ด การพึ่งพาป่าตามฤดูกาล
4. นายบุญถิ่น รัตนโชติ ด้านเส้นทางเดินป่า

ทีมวิจัยครูภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเข้าใจในความเป็นมาของโครงการ บทบาทหน้าที่ของตนเองมีความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและได้ถ่ายทอดความรู้บันทึกประสบการณ์จากบรรพบุรุษไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

สร้างปฏิทินป่าใหญ่โคกจิก ได้ทราบความเป็นมาของการพึ่งพาทรัพยากรในป่าใหญ่ โคกจิก จากครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละฤดูกาลซึ่งแบ่งเป็น ฤดูฝน ฤดูหนาว และ ฤดูร้อน นำข้อมูลที่ได้นำมาสร้างปฏิทินป่าใหญ่โคกจิกล่วงหน้าโดยจำแนกเป็นเดือนในแต่ละฤดู ดังนี้

1. ฤดูฝน (ช่วงเดือน มิถุนายน - ตุลาคม) ทำกิจกรรมสำรวจระบบนิเวศป่าใหญ่โคกจิก ได้แก่ ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ สมุนไพร เห็ด แมลง สัตว์อื่น ๆ
2. ฤดูหนาว (ช่วงเดือน พฤศจิกายน - กุมภาพันธ์) ทำกิจกรรมสำรวจการพึ่งพาและผลผลิตของป่าใหญ่โคกจิก ได้แก่ ผักคั่ว พะยอม ทองกวาว จั้วแดง สะแบง เล็บแมว มะม่วงแมลง สัตว์อื่น ๆ
3. ฤดูร้อน (ช่วงเดือน มีนาคม - พฤษภาคม) ทำกิจกรรมสำรวจการพึ่งพาและผลผลิตจากป่าใหญ่โคกจิก ได้แก่ ผักสาบ ขี้เหล็ก แมลง แข้ อื่นๆ

4. ได้ทราบเส้นทางการเดินป่าของชุมชนจากครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปวางแผนการสำรวจป่าต่อไป

สำรวจระบบนิเวศป่าใหญ่โลกจิกตามฤดูกาลได้จัดทำแผนที่ป่าใหญ่โลกจิกผ่านระบบสัญญาณดาวเทียมซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จาก ดร.อุษา กลิ่นหอม และคณะ จากคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ทราบขอบเขตของพื้นที่ป่าใหญ่โลกจิก โดยการลงพื้นที่สำรวจร่วมกับผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น วางแผนผังการสำรวจความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในป่าใหญ่โลกจิก โดยการจัดตั้งสถานีการเรียนรู้ 14 สถานี ได้ลงมือสำรวจพันธุ์ไม้ เห็ด สมุนไพร นก สัตว์อื่นๆ ตามสถานีต่างๆ แล้วเก็บรวบรวมไว้ในแบบบันทึกการสำรวจ บทบาทหน้าที่ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ช่วยเหลือเกี่ยวกับ ลักษณะ ประโยชน์ ของพันธุ์ไม้ เห็ด สมุนไพร การนำทางในการเดินป่า ความปลอดภัยในการเดินป่า จากเรียนรู้นอกห้องเรียนนักเรียนมีความกระตือรือร้น มีความตั้งใจ มีความสุขในการทำเรียนรู้กับครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับป่าใหญ่โลกจิกให้กับนักเรียน ผู้นำชุมชน และครูภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ และมีความภาคภูมิใจที่ได้ให้ความรู้แก่นักเรียน

เวทีสรุปบทเรียน การสำรวจระบบนิเวศของป่าใหญ่โลกจิก ที่จัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นประกอบไปด้วยความหลากหลายทางพันธุ์พืช สัตว์ เห็ด สมุนไพร การพึ่งพาทรัพยากรของป่าสามารถจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กดำ ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

- ระบบนิเวศ
- ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตที่อยู่ร่วมกัน
- วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ
- ประชากร
- ความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่น
- คนกับสิ่งแวดล้อมกับทรัพยากรธรรมชาติ

นักเรียนได้เก็บตัวอย่างพันธุ์พืช สัตว์ เพื่อเก็บไว้ศึกษา นักเรียน ครู ครูภูมิปัญญา ได้ร่วมกันถอดความรู้จากการสำรวจป่า ได้จำนวนชนิดของพันธุ์ไม้ สัตว์ แมลง เก็บรวบรวมเป็นตำราไว้เพื่อการศึกษา นักเรียนได้ใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เรียนรู้ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เกิดความใกล้ชิดกันในการถ่ายทอดความรู้ระหว่างครูภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนักเรียน โดยใช้ทรัพยากรป่าใหญ่โลกจิกในท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ นักเรียนเกิดคุณธรรมระหว่างการเรียนรู้

การศึกษาฐานมหาชีวาลัยอีสานของ ครูบาทุณีนันท์ ปรัชญพฤตย์ อำเภอเสถียร จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในด้านการเกษตรการจัดการ

สิ่งแวดล้อมโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการความรู้ นักเรียน ครู ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ศึกษาคูงาน โครงการวิจัยต่าง ๆ เกิดการประยุคค์ที่จะนำมาใช้กับท้องถิ่นของตนเองนักเรียน ครู ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความใกล้ชิดกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน เกิดทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้นว่ากระบวนการกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดการความรู้ การต่อยอดความรู้

ถอดบทเรียน ได้ถอดบทเรียนในสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก ที่มีความสอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา ในเรื่องต่อไปนี้

- การสำรวจพันธุ์ไม้
- สมุนไพร
- การสำรวจเห็ด
- การสำรวจแมลง
- การสำรวจพันธุ์สัตว์
- การสำรวจการพึ่งพาป่าใหญ่โคกจิก
- ปฏิทินฤดูกาลป่าใหญ่โคกจิก
- การปลูกสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

นักเรียน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น กรรมการสถานศึกษา มีความเข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติป่าใหญ่โคกจิกที่มีความสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 และหลักสูตรสถานศึกษา เกิดความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ได้บันทึกเรื่องราวความเป็นท้องถิ่นจากการถอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการกับองค์ความรู้ที่เป็นสากล จัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเก็บรวบรวมไว้เป็นรูปเล่มเรียกว่า “สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก” ที่ได้บันทึกเรื่องราวความเป็นท้องถิ่นเกี่ยวกับความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในป่าใหญ่โคกจิก

- คำรับยาสมุนไพรในป่าใหญ่โคกจิก
- ความหลากหลายของเห็ด
- ความหลากหลายของแมลง
- ความหลากหลายของสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก(กบ เขียด)
- ความหลากหลายของสัตว์เลื้อยคลาน
- ความหลากหลายของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม
- ความหลากหลายของนก
- ความหลากหลายของปลา

การเดินป่า เป็นการสำรวจระบบนิเวศตามปฏิทินตามฤดูกาลเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นการนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นมาทดลองใช้ในบทเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการทำวิจัยครั้งนี้

กิจกรรมโครงการ เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทดลองใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่สร้างขึ้น เป็นสื่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนแบบองค์รวม นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบความร่วมมือ การเรียนรู้ เป็นกลุ่ม

สรุปบทเรียน เป็นการสรุปบทเรียนที่เกิดจากการใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กับการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรสถานศึกษา ที่ทำการวัดผลการเรียนรู้สะท้อนให้เห็นถึงผลการใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่องป่าใหญ่โลกจิก สามารถบรรลุตามความมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ อย่างไร

รูปแบบการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

จากกระบวนการในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ได้ร่วมมือ จากครู ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียน จนกระทั่งสามารถจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นได้ สามารถประมวล เป็นรูปแบบในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โลกจิก ได้ 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. ค้นหา ค้นป่า เป็นการค้นหาภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่จะช่วยขับเคลื่อนองค์ความรู้ที่เป็นท้องถิ่นในป่าใหญ่โลกจิกเกี่ยวกับ พืช สัตว์ เห็ด สมุนไพร เส้นทางเดินป่า
2. สร้างปฏิทินป่าใหญ่โลกจิก เป็นการกำหนดการสำรวจ พืช สัตว์ เห็ด สมุนไพร ล่วงหน้าตามฤดูกาล โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ให้ความรู้
3. สำรวจป่าใหญ่โลกจิก เป็นการหาข้อมูลในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นด้วยการสำรวจในป่าใหญ่โลกจิกตามปฏิทิน โดยครู นักเรียน และภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. เวทีสรุปบทเรียน เป็นการหาความสอดคล้องของหลักสูตรสถานศึกษาและการเรียนรู้ด้วยสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น และสรุปบทเรียนจากหลักสูตรโดยใช้สื่อสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยครูศึกษานิเทศก์ และนักเรียน
5. ถอดบทเรียน เป็นการถอดองค์ความรู้ จากการเดินสำรวจป่าใหญ่โลกจิก เวทีสรุปบทเรียน โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะวิทยากรของ ดร.อุษา กลิ่นหอม และคณะ และนักเรียน ได้มีการบันทึกเรื่องราวที่ได้จากการเรียนรู้ในป่าใหญ่โลกจิก
6. จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เป็นการรวบรวมเรื่องราวจากการถอดองค์ความรู้ท้องถิ่นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ที่เป็นสากล บูรณาการจัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

7. การเดินป่า เป็นการเดินสำรวจป่าตามปฏิทินที่กำหนดไว้เพื่อให้ทราบตามฤดูกาลและนำข้อมูลมาจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

8. การทดลองใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เป็นการเป็นการนำเอาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นมาทดลองใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนแบบองค์รวม

9. สรุปบทเรียน เป็นการสรุปผลการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก

2. รูปแบบและการใช้ประโยชน์จากสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนบ้านเม็กดำ เกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ผลการเรียนรู้คาดหวังช่วงชั้น ที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

2. จัดทำหน่วยสาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี

3. คำอธิบายรายวิชา

4. วิเคราะห์ความสอดคล้องสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กดำ กับสาระการเรียนรู้ เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก แล้วนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่องป่าใหญ่โคกจิก ที่สาระการเรียนรู้สอดคล้องกันนำมาจัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียน

5. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก ที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกันตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กดำ

6. วัดผลและประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการของหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนบ้านเม็กดำ

การใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก

จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กดำ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก มีสาระการเรียนรู้สอดคล้องกันและสามารถนำจัดการเรียนรู้ได้ ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

- ระบบนิเวศ
- ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตที่อยู่ร่วมกัน
- วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ
- ประชากร
- ความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่น

- คนกับสิ่งแวดล้อมกับทรัพยากรธรรมชาติ
สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก มีเนื้อหาสาระ ดังนี้

- ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในป่าใหญ่โคกจิก
- คำรับยาสมุนไพรในป่าใหญ่โคกจิก
- ความหลากหลายของเห็ด
- ความหลากหลายของแมลง
- ความหลากหลายของสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก(กบ เขียด)
- ความหลากหลายของสัตว์เลื้อยคลาน
- ความหลากหลายของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม
- ความหลากหลายของนก
- ความหลากหลายของปลา

การจัดการเรียนรู้ใน หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม สามารถนำเอาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก ที่สอดคล้องกันมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ ดังนี้

- ระบบนิเวศ
- ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตที่อยู่ร่วมกัน
- วัฏจักรของสารในระบบนิเวศ
- ประชากร
- ความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่น
- คนกับสิ่งแวดล้อมกับทรัพยากรธรรมชาติ

2. เกิดจิตสำนึกและปฏิบัติการทางสังคมอะไรบ้าง(ผลกระทบจากการทำวิจัยเชิงพัฒนา)ที่นอกเหนือจากผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย และเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้บุคคล กลุ่มคน ชุมชน และสังคม ได้เกิดจิตสำนึกในงานพัฒนาชุมชน รวมถึงการเคลื่อนไหวต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าประเด็นใดก็ตาม

2.1 จิตสำนึกใหม่และความเคลื่อนไหวของบุคคล ชุมชน/สังคม ต่อการพัฒนาชุมชนสังคม

- ชุมชนเกิดจิตสำนึก ความรัก ความหวงแหนในทรัพยากรป่าใหญ่โคกจิก เกิดการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน เพื่อที่จะได้พึ่งพาทรัพยากรจากป่าในการดำเนินชีวิตที่สงบสุข

2.2 ประเด็นความเคลื่อนไหวของบุคคล

- ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเม็กคำได้มีการเคลื่อนไหวที่จะกำหนดเขตป่าให้ชัดเจนและถาวร โดยใช้งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลเม็กคำ
- ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเม็กคำได้มีการรณรงค์ไม่ให้มีการตัดไม้ทำลายป่าด้วยการปักป้าย

- ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเม็กคำได้มีการรณรงค์ห้ามการทิ้งขยะในป่าใหญ่โลกจิก

2.3 นำไปสู่การสร้างสร้งงานในครอบครัว ชุมชน สังคม

- โดยการที่จะประชาสัมพันธ์ถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าใหญ่โลกจิกโดยเฉพาะในเรื่องของเห็ดป่าธรรมชาติซึ่งในอนาคตอาจจะเกิดการสัมปทานการเก็บเห็ดในป่าใหญ่โลกจิก โดยยังคงคำนึงถึงการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

- ประชาสัมพันธ์ในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยเฉพาะในฤดูที่ทุ่งดอกพะยอม และ ดอกช้างน้ำบาน ที่มีความงดงามเป็นอย่างยิ่ง

2.4 เกิดผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ในการทำวิจัย หรือไม่

- จากการทำวิจัยครั้งนี้ไม่มีผลกระทบแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับเป็นการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของป่าใหญ่โลกจิก เกิดความรักความหวงแหน เกิดการอนุรักษ์ และพัฒนาในทรัพยากรในท้องถิ่น

3. เกิดกระบวนการจัดการใหม่หรือเกิดกลไกที่จัดการเข้มแข็งอย่างไร

3.1 พัฒนาการของกระบวนการจัดการของชุมชนหรือองค์กร ค่อการแก้ปัญหา

- ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน
- โรงเรียนได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ตอบรับนโยบายการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

3.2 รูปแบบและโครงสร้าง กลไกในการจัดการ

- ศึกษากรอบของการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
- ค้นหาภูมิปัญญาที่มีประสพการณ์ในด้านต่างๆ
- เล่าประสบการณ์ ทำปฏิทินการศึกษาสำรวจ
- ถอดองค์ความรู้
- บูรณาการความรู้ที่เป็นสากล
- บันทึกเรื่องราวเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

3.3 บุคคล หรือกลุ่มคน ที่เข้าผู้พัฒนาระบบจัดการ หรืออยู่ในกลไกจัดการ

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มช่างน้ำว
- ครูโรงเรียนบ้านเม็กคำ
- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเม็กคำ
- ดร.อุษา กลิ่นหอม และคณะ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์

- นักเรียนโรงเรียนบ้านเม็กคำ

3.4 แผนงานหรือทิศทางการจัดการเพื่อแก้ปัญหา และข้อตกลงร่วม ระเบียบปฏิบัติ

- ประชุมครูเพื่อกำหนดกรอบในการดำเนินงาน
- ประชุมภูมิปัญญาเพื่อรับทราบกรอบขอบข่ายของงานในการจัดทำสาระการเรียนรู้

ท้องถิ่น

- ประชุมชี้แจงทีมวิจัยในลักษณะการทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
- ผลกระทบกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิจัย
- ดำเนินการสร้างสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
- ประเมินผลการทำงานเป็นระยะ

4. เกิดการเรียนรู้ของทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการทำงานวิจัยครั้งนี้อย่างไร

4.1 สิ่งที่ทำให้ทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องได้รับเพิ่มขึ้นจากกระบวนการวิจัยและพัฒนาศักยภาพของคนและทีม

- เกิดความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- เกิดการทำงานที่ประสานกันอย่างมีระบบ
- เกิดคุณธรรมในการทำงานร่วมกัน
- ครูภูมิปัญญาเกิดการเรียนรู้ด้วยการทำวิจัย

4.2 สิ่งใหม่ที่ทำให้ทีมงานและผู้เกี่ยวข้องอ่อนแอลง

- ครูภูมิปัญญามีรายได้ค่าเมื่อวันใดที่มาร่วมดำเนินการวิจัยจึงขาดรายได้ในการหาเลี้ยง

ครอบครัว

4.3 ข้อเสนอต่อการปรับเปลี่ยนการวิจัยในลักษณะเดียวกัน ในครั้งต่อไปหรือเป็นบทเรียนให้กับพื้นที่อื่นๆ

- การพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลควรที่จะใช้ผลการวิจัยในท้องถิ่นเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนา
- การพัฒนาท้องถิ่นควรใช้งานวิจัยในการพัฒนา และให้มีบุคคลหลายๆฝ่ายมีส่วนในการวิจัย

2. การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กลุ่มวรรณกรรมท้องถิ่น

ลักษณะรอบๆ หมู่บ้านของหมู่บ้านเม็กคำมีลำคลอง ลำพังซู ซึ่งการที่มีลำคลองน้ำ คือ “ลำพังซู” ลำคลองแห่งนี้แสดงให้เห็นว่า บ้านเม็กคำเป็นหมู่บ้านที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งลำคลองแห่งนี้เปรียบเสมือนเส้นเลือด ของชาวบ้านบ้านเม็กคำ และหมู่บ้านใกล้เคียง ชาวบ้านได้อาศัยทำมาหากิน พักผ่อน ลำพังซู แห่งนี้ยังเป็นแหล่งกำเนิดตำนานเล่าขานเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในสมัยก่อน ที่เล่าสืบทอดกันมาให้ลูกหลานได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี

กรณีการศึกษาของโรงเรียนบ้านเม็กคำ กลุ่มวรรณกรรมท้องถิ่น จึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ ครู นักเรียน ชุมชน ได้สร้างฐานคิดร่วมกันว่า ทำอย่างไร ตำนาน เรื่องเล่า ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนเม็กคำจะไม่สูญหาย ลูกหลานในยุคปัจจุบันจะได้เรียนรู้ต้นกำเนิดของบรรพบุรุษ โรงเรียนจะจัดการศึกษาอย่างไร ครูจะสอนอย่างไร และนักเรียนจะต้องทำอะไร เมื่อกล่าวถึงโรงเรียน ครู และนักเรียน สามสิ่งนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการจัดการศึกษา ซึ่งในยุคโลกไร้พรมแดน การเรียนรู้เกิดได้ตลอดเวลา และเกิดได้กับคนทุกคน คนทุกคนเรียนรู้ได้ไม่ใช่จากครู การเรียนรู้ในยุคใหม่ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในโรงเรียน แต่เกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวาง ในหลายสถานที่ แม้แต่ในบ้านของคนเองก็เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ การเรียนรู้จากกันและกันก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้คนได้รับความรู้ได้อย่างดี การเรียนรู้จึงไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องเรียน (จากครูเท่านั้น) อีกต่อไป การทำให้คนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นความจำเป็นที่ทุกคนต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา กลุ่มวรรณกรรมท้องถิ่นโรงเรียนบ้านเม็กคำ โดยโรงเรียน ครู จำนวน 4 คน นักเรียน 82 คน ครูมีปัญญา 6 คน

1. นายสดา รตนเซด
2. นางอ่อน จันทะสอน
3. นางอ่อน พลทองมาก
4. คุณแม่ท ฐนุสร
5. นางสาว เพ็ญกานา
6. หลวงพ่อจันดา พรหมมีเดช

ในการวิจัยครั้งนี้ ครู นักเรียน ครูภูมิปัญญา และชุมชนบ้านเม็กคำ จึงได้สร้างองค์ความรู้ร่วมกัน เรียนรู้จากกันและกัน ภายใต้อาณัติที่ว่า ทำอย่างไรประเพณีวัฒนธรรม ตำนานและเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาจะยังคงอยู่ตลอดไป จากผลการวิจัยในประเด็นนี้จึงสรุปได้ ดังนี้

ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์

1. จากกรณีศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ของกลุ่มวรรณกรรมท้องถิ่น พบว่า นักเรียน ครู ชุมชน เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน นักเรียนนำความเป็นคนในยุคใหม่ นำมาพูดคุยแลกเปลี่ยน กับตา ยาย ที่มีภูมิความรู้มาตั้งแต่สมัย

ก่อตั้งหมู่บ้าน มาเล่าให้นักเรียนฟัง ถึงข้อดี ข้อห้าม ข้อปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิต โดยใช้กลวิธีในการเล่า คือ ใช้นิทาน เพลง คำคม ที่เรียกว่า “ผญา” ซึ่งถือว่าเป็นการสอนลูกหลานให้อยู่ในกฎ ในระเบียบ วัฒนธรรมประเพณีของบ้าน ชุมชน หากจะกล่าวนั้นก็คือ การใช้หลักจิตวิทยาในการสอนลูกหลานในปัจจุบันนั่นเอง หากแต่ว่าคนในสมัยอดีตไม่รู้จักคำว่า จิตวิทยา รู้แค่เพียงว่า ทำอย่างไร ลูกหลานจะอยู่ในกรอบประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม ดังนั้นภูมิปัญญาในสมัยก่อน จึงสร้างภูมิคุ้มกัน ความดีให้กับลูกหลาน โดยผ่าน คำานาน เรื่องเล่า นิทานก้อม ผญา คำสอຍ และการละเล่นต่างๆ ที่มักแฝงด้วยข้อคิด ข้อห้าม ข้อปฏิบัติในทางที่ดีเสมอมา ผลจากการศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น จึงสามารถสรุปได้ว่า

1. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
2. ผู้บริหาร ครู นักเรียน และชุมชน สามารถจัดการเรียนรู้ร่วมกันได้
3. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา
4. ความรู้มีอยู่ในทุกคน ต้องหาวิธีนำออกมาใช้จึงจะเกิดการเรียนรู้

จากการศึกษารูปแบบและกระบวนการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น สรุปได้ว่า หลักการสำคัญที่สุดคือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยการออกแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกันทุกคน ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความรู้ สามารถถ่ายทอดออกมาให้ลูกหลานได้สืบสานต่อไป จะเห็นว่าการศึกษาไม่ได้อยู่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น แต่การเรียนรู้อยู่ในคนทุกคน เพียงแต่เราจะสามารถนำออกมาได้หรือไม่ ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงต้องอาศัย ครู นักเรียน ชุมชน มาเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆ และยังสามารถอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนคนเม็กคำได้ตลอดไป

2. ศึกษาารูปแบบและกระบวนการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและกระบวนการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ส่งผลให้ครู นักเรียน ชุมชน สามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกันได้ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานที่จริง ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สนุกกับการเรียน

2. นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง สามารถสรุปความรู้ด้วยตนเองได้
3. นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง เช่น การฟังนิทานก้อม คำผญา คำสอຍ
4. นักเรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกับครู ชุมชน ครู

ภูมิปัญญา

5. นักเรียนมีความรู้ในเรื่องของตำนานวังน้ำลำพังชู นิทานก้อม คำผญา และคำสอຍ
6. นักเรียนเกิดความตระหนักเห็นคุณค่า เกิดความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง
7. นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในเรื่องของคุณธรรม คือ มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อ

ต่อกันระหว่างการจัดกิจกรรม ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน สืบสละและอดทนในการทำงานร่วมกัน

8. นักเรียนได้ออกแบบผลงานการศึกษาด้วยตนเอง สร้างสรรค์ผลงานด้วยความภาคภูมิใจ

9. นักเรียนสร้างหนังสือเล่มเล็กจากการสรุปความรู้ได้อย่างสร้างสรรค์

10. นักเรียนมีทักษะการนำเสนองานอย่างถูกต้องตามลำดับขั้นตอนการนำเสนอผลงาน

2. เกิดจิตสำนึกและปฏิบัติการทางสังคมอะไรบ้าง(ผลกระทบจากการทำวิจัยเชิงพัฒนา)ที่นอกเหนือจากผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย และเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้บุคคล กลุ่มคน ชุมชน และสังคมได้เกิดจิตสำนึกในงานพัฒนาชุมชน รวมถึงการเคลื่อนไหวต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าประเด็นใดก็ตาม

2.1 จิตสำนึกใหม่และความเคลื่อนไหวของบุคคล ชุมชน/สังคม ต่อการพัฒนาชุมชนสังคม

- ชุมชนเกิดจิตสำนึก ความรัก ในบ้านเกิด มีความภาคภูมิใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน เกิดการอนุรักษ์ รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ในการดำเนินชีวิตที่สงบสุข

2.2 ประเด็นความเคลื่อนไหวของบุคคล

- ชุมชนช่วยกันรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้คงอยู่ต่อไป

- ชุมชนมีการรณรงค์ให้เยาวชน คนทุกกลุ่ม ทุกวัย ร่วมรักษาวัฒนธรรมประเพณี

ของท้องถิ่น

2.3 นำไปสู่การสร้างสร้งงานในครอบครัว ชุมชน สังคม

- เป็นหลักการอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้ประพฤติ ปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงาม รู้จักการวางแผนให้เหมาะสมกับโอกาส เวลา และสถานที่

- ประชาสัมพันธ์ในเรื่องของวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นที่สร้างความภาคภูมิใจ ให้กับทุกคน

2.4 เกิดผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ในการทำวิจัย หรือไม่

- จากการทำวิจัยครั้งนี้ไม่มีผลกระทบต่อผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัย และชุมชนแต่อย่างใด หากแต่เกิดประโยชน์ต่อผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัย ในการสร้างจิตสำนึกรักในท้องถิ่น บ้านเกิด มีความตระหนักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

3. เกิดกระบวนการจัดการใหม่หรือเกิดกลไกที่จัดการเข้มแข็งอย่างไร

โรงเรียนบ้านเม็กดำมีสาระการเรียนรู้เพิ่มขึ้น คือสาระการเรียนรู้ในท้องถิ่น เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถสอนบูรณาการในรายกลุ่มสาระภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และวิชาอื่นๆ

4. เกิดการเรียนรู้ของทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการทำงานวิจัยครั้งนี้อย่างไร

4.1 สิ่งที่ทำให้ทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องได้รับเพิ่มขึ้นจากกระบวนการวิจัยและพัฒนาศักยภาพของคนและทีม

- เกิดความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- เกิดการทำงานที่ประสานกันอย่างมีระบบ
- เกิดคุณธรรมในการทำงานร่วมกัน
- ครูภูมิปัญญาเกิดการเรียนรู้ด้วยการทำวิจัย

4.2 สิ่งใหม่ที่ทำให้ทีมงานและผู้เกี่ยวข้องอ่อนแอลง

จากรูปแบบและกระบวนการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ของกลุ่มวรรณกรรม นอกจากจะประสบผลสำเร็จของการวิจัยแล้ว ยังมีปัญหาซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. สถานที่ค่อนข้างคับแคบ เพราะจำนวนผู้ร่วมวิจัยมีจำนวนมาก
2. ครุมีการกีดมากเกินไป ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ตามที่วางแผนไว้

ในบางส่วน

3. ขาดแหล่งข้อมูลในการสืบค้นข้อมูล เช่น ระบบอินเทอร์เน็ต ห้องสมุด

3. การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษารูปแบบและการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นกลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนโรงเรียนบ้านเม็กคำ ช่วงชั้นที่ 3 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 50 คน

1. ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ (ความรู้ใหม่ที่ได้รับ)

วัตถุประสงค์ ข้อ 1. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

1. กระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ

1.1 ประชุมทีมวิจัย (คณคน คันท่า คันท่าน) โดยมีวัตถุประสงค์

1.2 เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน

1.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย

1.4 เพื่อวางแผน ติดตามผลการดำเนินงาน

2. กิจกรรมแลกเปลี่ยนครั้งที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการนำเถาวัลย์มาใช้ประโยชน์

3. สำรวจเถาวัลย์ วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากเถาวัลย์ โดยมีวัตถุประสงค์

3.1 จัดทำสรรพคุณของเถาวัลย์

3.2 เพื่อทราบประโยชน์ของเถาวัลย์

4. เวทีสรุปบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์

4.1 เพื่อหาคำตอบของหลักสูตรสถานศึกษาและการเรียนรู้ด้วยสาระการเรียนรู้

ท้องถิ่น

4.2 เพื่อสรุปบทเรียนจากหลักสูตร โดยใช้สื่อสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

4.3 ถอดบทเรียนและสรุปบทเรียนจากการสำรวจถาวรที่มีในป่าใหญ่โลกจิก

5. ศึกษาข้อมูล โดยมีวัตถุประสงค์

5.1 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

5.2 ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน

6. ถอดบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อจัดทำบทเรียน

7. รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1

8. จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น บันทึกเรื่องราวจากกิจกรรมการสำรวจ สรุป

บทเรียน ถอดบทเรียน

9. สรุปบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อสรุปกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ถาวรถาวรกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น

10. จัดนิทรรศการแสดงผลงาน โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ผลงานการวิจัยให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

11. รายงานผลฉบับสมบูรณ์

จากกระบวนการการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น สิ่งที่มีวิจัยได้ค้นพบ ดังนี้

ประชุมทีมวิจัย (คนคน คนป่า คนบ้าน) ได้ชี้แจงความเป็นมาของโครงการ ผู้รับผิดชอบโครงการ บทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลโดยมีหัวหน้าโครงการคือ นายกาสี ยกน้อยวงษ์ ซึ่งศึกษาเรื่อง ถาวรถาวรกับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กดำ การประสานงานเพื่อดำเนินกิจกรรม จะมี 2 ลักษณะ คือ

1) แจกเป็นหนังสือออกโดย โรงเรียนบ้านเม็กดำ

2) กรณีเร่งด่วนแจ้งผ่านประธานครูภูมิปัญญา

ครูภูมิปัญญาที่มาช่วยในการเรียนการสอนใช้ชื่อ “กลุ่มช่างน้ำว” มีจำนวน 20 คน ลักษณะการเรียนการสอนจะดำเนินการสอนในเวลา 13.00 น. ถึง 15.45 น. ของวันศุกร์ ซึ่งจะแจ้งให้ครูภูมิปัญญาทราบเป็นครั้ง ๆ ลักษณะการวิจัย จะเป็นแบบนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นมาประกอบ การเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพกับ

นักเรียน โดยใช้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียนในสาระที่แต่คนมีความชำนาญ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในทีมวิจัยควรจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแต่ละบุคคลความชำนาญ ดังนี้

นายคา จริยามา ด้านสมุนไพร พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์

ทีมวิจัยครูภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเข้าใจในความเป็นมาของโครงการ บทบาทหน้าที่ของตนเองมีความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและได้ถ่ายทอดความรู้บันทึกประสบการณ์จากบรรพบุรุษไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

เวทีสรุปบทเรียน การสำรวจเฝ้าวัดชัยในป่าใหญ่โลกจิก ที่จัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ประกอบไปด้วยความหลากหลายทางพันธุ์พืช การพึ่งพาทรัพยากรของป่าสามารถจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนบ้านเม็กคำ ช่วงชั้นที่ 3 ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนได้เก็บตัวอย่างเฝ้าวัดชัย เพื่อเก็บไว้ศึกษา นักเรียน ครู ครูภูมิปัญญา ได้ร่วมกันถอดความรู้จากการสำรวจเฝ้าวัดชัย ได้จำนวนชนิดและประโยชน์ ของเฝ้าวัดชัย เก็บรวบรวมเป็นตำราไว้เพื่อการศึกษา นักเรียนได้ใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เกิดความใกล้ชิดกันในการถ่ายทอดความรู้ระหว่างครูภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนักเรียนโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาจัดกระบวนการเรียนรู้ นักเรียนเกิดคุณธรรมระหว่างการเรียนรู้

การศึกษาดูงานมหาชีวาลัยอีสานของ ครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในด้านการเกษตรการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการความรู้ นักเรียน ครู ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ศึกษาดูงาน โครงการวิจัยต่างๆ เกิดการประยุคต์ที่จะนำมาใช้กับท้องถิ่นของตนเองนักเรียน ครู ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความใกล้ชิดกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน เกิดทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้นว่ากระบวนการกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดการความรู้ การถ่ายทอดความรู้

ถอดบทเรียน ได้ถอดบทเรียนในสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเรื่อง เฝ้าวัดชัยกับวิถีชีวิตชุมชน ที่มี ความสอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา ในเรื่องต่อไปนี ประเพณีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น

นักเรียน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น กรรมการสถานศึกษา มีความเข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนที่มีความสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 และหลักสูตรสถานศึกษา เกิดความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ได้บันทึกเรื่องราวความเป็นท้องถิ่นจากการถอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการกับองค์ความรู้ที่เป็นสากล จัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเก็บรวบรวมไว้

เป็นรูปเล่มเรียกว่า “ สารการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ ” ที่ได้บันทึกเรื่องราวความเป็นท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของเถาวัลย์ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

สรุปบทเรียน เป็นการสรุปบทเรียนที่เกิดจากการใช้สารการเรียนรู้ท้องถิ่น กับการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 3 ตามหลักสูตรสถานศึกษา ที่ทำการวัดผลการเรียนรู้สะท้อนให้เห็นถึงผลการใช้สารการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่องเถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ สามารถบรรลุตามความมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ อย่างไร

รูปแบบการจัดทำสารการเรียนรู้ท้องถิ่น เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ

จากกระบวนการในการจัดทำสารการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ได้ร่วมมือ จากครู ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียน จนกระทั่งสามารถจัดทำสารการเรียนรู้ท้องถิ่นได้ สามารถประมวล เป็นรูปแบบในการจัดทำสารการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ ได้ 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. ค้นหา ค้นป่า ค้นบ้าน เป็นการค้นหาภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่จะช่วยขับเคลื่อนองค์ความรู้ที่มีในท้องถิ่น เกี่ยวกับ การใช้ประโยชน์จากเถาวัลย์มาดำเนินชีวิต
2. สำรวจเถาวัลย์ที่มีในป่า ในบ้าน เป็นการหาข้อมูลในการจัดทำสารการเรียนรู้ท้องถิ่น ด้วยการสำรวจเถาวัลย์ที่มีในป่า ในบ้าน โดยครู นักเรียน และภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. เวทีสรุปบทเรียน เป็นการหาความสอดคล้องของหลักสูตรสถานศึกษาและการเรียนรู้ด้วยสารการเรียนรู้ท้องถิ่น และสรุปบทเรียนจากหลักสูตรโดยใช้สื่อสารการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยครูศึกษานิเทศก์ และนักเรียน
4. ถอดบทเรียน เป็นการถอดองค์ความรู้ จากการสำรวจเถาวัลย์ที่มีในป่า ในบ้าน เวทีสรุปบทเรียน โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้มีการบันทึกเรื่องราวที่ได้จากการเรียนรู้เถาวัลย์ที่มีในป่า ในบ้าน เป็นหนังสือเล่มเล็ก
5. จัดทำสารการเรียนรู้ท้องถิ่น เป็นการรวบรวมเรื่องราวจากการถอดองค์ความรู้ท้องถิ่น จากภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ที่เป็นสากล บูรณาการจัดทำเป็นสารการเรียนรู้ท้องถิ่น
6. การทดลองใช้สารการเรียนรู้ท้องถิ่น เป็นการเป็นการนำเอาสารการเรียนรู้ท้องถิ่นมาทดลองใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน เทคนิคการนำเสนอ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนแบบองค์รวม
9. สรุปบทเรียน เป็นการสรุปผลการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยใช้สารการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ

วัตถุประสงค์ ข้อ 2. เพื่อศึกษารูปแบบและการใช้ประโยชน์สาธารณะการเรียนรู้ท้องถิ่น)

รูปแบบและการใช้ประโยชน์จากสาธารณะการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เยาว์ลย์กับวิถีชีวิต

ชุมชนคนเม็กคำ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนบ้านเม็กคำ เกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ผลการเรียนรู้คาดหวังช่วงชั้น ที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. จัดทำหน่วยสาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี
3. คำอธิบายรายวิชา
4. วิเคราะห์ความสอดคล้องสาธารณะการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กคำ กับสาระการเรียนรู้ เรื่อง เยาว์ลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ แล้วนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ที่สอดคล้องกันนำมาจัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียน
5. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เยาว์ลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ ที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกันตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กคำ
6. วัดผลและประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการของหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนบ้านเม็กคำ

การใช้ประโยชน์สาธารณะการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เยาว์ลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ

จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องสาธารณะการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนบ้านเม็กคำ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 3 เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เยาว์ลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ

2. เกิดจิตสำนึกและปฏิบัติการทางสังคมอะไรบ้าง(ผลกระทบจากการทำวิจัยเชิงพัฒนา)ที่นอกเหนือจากผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย และเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้บุคคล กลุ่มคน ชุมชน และสังคมได้เกิดจิตสำนึกในงานพัฒนาชุมชน รวมถึงการเคลื่อนไหวต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าประเด็นใดก็ตาม

2.1 จิตสำนึกใหม่และความเคลื่อนไหวของบุคคล ชุมชน/สังคม ต่อการพัฒนาชุมชนสังคม

- ชุมชนเกิดจิตสำนึก ความรัก ความหวงแหนในทรัพยากรป่าในท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตของคนเม็กคำ เพื่อที่จะได้นำไปดำเนินชีวิตที่สงบสุข

2.2 ประเด็นความเคลื่อนไหวของบุคคล

- ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเม็กคำได้มีการเคลื่อนไหวที่จะช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้คงอยู่ต่อไป

- ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเม็กคำได้มีการรณรงค์ให้ทุกคนมีความรัก ความหวงแหน ความศรัทธา ต่อบ้านเกิด

2.3 นำไปสู่การสร้างสรรค์งานในครอบครัว ชุมชน สังคม

- โดยการทำประชาสัมพันธ์ถึงประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ของชุมชนเม็กคำ
- ประชาสัมพันธ์ในเรื่องประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ของชุมชนเม็กคำ

2.4 เกิดผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ในการทำวิจัย หรือไม่

- จากการทำวิจัยครั้งนี้ไม่มีผลกระทบแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับเป็นการสร้าง

จิตสำนึกให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ของชุมชนเม็กคำ กิดความรักความหวงแหน ทรัพยากรในท้องถิ่น

4. การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษารูปแบบและการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นกลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนโรงเรียนบ้านเม็กคำ ช่วงชั้นที่ 3 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 60 คน

1. ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ (ความรู้ใหม่ที่ได้รับ)

วัตถุประสงค์ ข้อ 1. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

1. กระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เปรียบเทียบกับวิธีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ
 - 1.1 ประชุมทีมวิจัย (กันคน กันบ้าน) โดยมีวัตถุประสงค์
 - 1.2 เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน
 - 1.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย
 - 1.4 เพื่อวางแผน คิดตามผลการดำเนินงาน
2. กิจกรรมแลกเปลี่ยนครั้งที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาอาชีพของคนในท้องถิ่น
3. สำรวจอาชีพ ในท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์
 - 3.1 จัดทำแฟ้มข้อมูลอาชีพในท้องถิ่น
 - 3.2 เพื่อเรียนรู้และปฏิบัติงานอาชีพในท้องถิ่น
4. เวทีสรุปบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์
 - 4.1 เพื่อหาความสอดคล้องของหลักสูตรสถานศึกษาและการเรียนรู้ด้วยสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
 - 4.2 เพื่อสรุปบทเรียนจากหลักสูตรโดยใช้สื่อสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
 - 4.3 ถอดบทเรียนและสรุปบทเรียนจากการสำรวจอาชีพในท้องถิ่น
5. ศึกษาคูงาน โดยมีวัตถุประสงค์
 - 5.1 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน
 - 5.2 ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน

ท้องถิ่น

6. ถอดบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อจัดทำบทเรียน

7. รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1

8. จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น บันทึกเรื่องราวจากกิจกรรมการสำรวจ สร
บทเรียน ถอดบทเรียน

9. สรบทบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อสรุปกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
สารสนเทศ โดยใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง อาชีพในชุมชน ในท้องถิ่น

10. จัดนิทรรศการแสดงผลงาน โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ผลงานการวิจัยให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

11. รายงานผลฉบับสมบูรณ์

กระบวนการการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ทีมวิจัยได้ค้นพบ ดังนี้

1. ประชุมทีมวิจัย (คณา คณปา คณบ้าน) ได้ชี้แจงความเป็นมาของโครงการ ผู้รับผิดชอบ
โครงการ บทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลโดยมีหัวหน้าโครงการคือ นายเจริญ ขาวเมือง ซึ่งศึกษา
เรื่อง งานอาชีพในชุมชน การประสานงานเพื่อดำเนินกิจกรรม จะมี 2 ลักษณะ คือ

1) แจ้งเป็นหนังสือออกโดย โรงเรียนบ้านเม็กคำ

2) กรณีเร่งด่วนแจ้งผ่านประธานครูภูมิปัญญา

2. ครูภูมิปัญญาที่มาช่วยในการเรียนการสอนใช้ชื่อ “กลุ่มช่างน้ำว” มีจำนวน 2 คน
ลักษณะการเรียนการสอนจะดำเนินการสอนในเวลา 13.00 น. ถึง 15.45 น. ของวันศุกร์ ซึ่งจะแจ้ง
ให้ครูภูมิปัญญาทราบเป็นครั้ง ๆ ลักษณะการวิจัย จะเป็นแบบนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นมาประกอบ
การเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพกับ
นักเรียน โดยใช้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียนในสาระที่แต่ละคนมีความชำนาญ ครู
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในทีมวิจัยการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแต่ละบุคคลความชำนาญ

3. ทีมวิจัยครูภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเข้าใจในความเป็นมาของโครงการ บทบาทหน้าที่
ของตนเองมีความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและได้ถ่ายทอดความรู้บันทึกประสบการณ์
จากบรรพบุรุษไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

4. เวทีสรบทบทเรียน การสำรวจงานอาชีพในท้องถิ่น ที่จัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
ประกอบไปด้วยงานจักสานด้วยไม้ไผ่ การพึ่งพาทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น สามารถจัดการเรียนรู้ได้
สอดคล้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีตามหลักสูตร
สถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กคำ ช่วงชั้นที่ 3 ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย

5. นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติทำงานจักสานเพื่อเก็บตัวอย่างไว้ศึกษา นักเรียน ครู ครูภูมิปัญญาได้ร่วมกันถอดความรู้จากงานอาชีพในท้องถิ่น เก็บรวบรวมเป็นตำราไว้เพื่อการศึกษา นักเรียนได้ใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เกิดความใกล้ชิดกันในการถ่ายทอดความรู้ระหว่างครูภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนักเรียนโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาจัดกระบวนการเรียนรู้ นักเรียนเกิดคุณธรรมระหว่างการเรียนรู้

6. การศึกษาคุณงามหาชีวลัทธิอีสานของ ครูบาทุณันท์ ประชุมฤทธิ์ อำเภอเสถียร จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในด้านการเกษตรการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการความรู้ นักเรียน ครู ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ศึกษาคูณ โครงการวิจัยต่าง ๆ เกิดการประยุกต์ที่จะนำมาใช้กับท้องถิ่นของตนเองนักเรียน ครู ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความใกล้ชิดกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน เกิดทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้นว่ากระบวนการกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดการความรู้ การถอดถอดความรู้ ถอดบทเรียน ได้ถอดบทเรียนในสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเรื่อง งานอาชีพในท้องถิ่น ที่มีความสอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา

7. นักเรียน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น กรรมการสถานศึกษา มีความเข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนที่มีความสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 และหลักสูตรสถานศึกษา เกิดความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

8. จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ได้บันทึกเรื่องราวความเป็นท้องถิ่นจากการถอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการกับองค์ความรู้ที่เป็นสากล จัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเก็บรวบรวมไว้เป็นรูปเล่มเรียกว่า “ สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง งานอาชีพในท้องถิ่น ” ที่ได้บันทึกเรื่องราวความเป็นท้องถิ่นเกี่ยวกับการงานอาชีพของคนในท้องถิ่น

9. สรุปบทเรียน เป็นการสรุปบทเรียนที่เกิดจากการใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กับการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ช่วงชั้นที่ 3 ตามหลักสูตรสถานศึกษา ที่ทำการวัดผลการเรียนรู้สะท้อนให้เห็นถึงผลการใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ สามารถบรรลุตามความมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ อย่างไร

รูปแบบการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เถาวัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กคำ

จากกระบวนการในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ได้ร่วมมือ จากครู ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียน จนกระทั่งสามารถจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นได้ สามารถประมวล เป็นรูปแบบในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง งานอาชีพในท้องถิ่น มีขั้นตอน ดังนี้

1. ค้นคน ค้นบ้าน เป็นการค้นหาภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่จะช่วยขับเคลื่อนองค์ความรู้ที่มีในท้องถิ่น เกี่ยวกับงานอาชีพในท้องถิ่น

2. สํารวจอาชีพที่มีในท้องถิ่น เป็นการหาข้อมูลในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นด้วยการสำรวจอาชีพ ในท้องถิ่น โดยครู นักเรียน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. เวทีสรุปบทเรียน เป็นการหาความสอดคล้องของหลักสูตรสถานศึกษาและการเรียนรู้ด้วยสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น และสรุปบทเรียนจากหลักสูตรโดยใช้สื่อสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยครูศึกษานิเทศก์ และนักเรียน

4. ถอดบทเรียน เป็นการถอดองค์ความรู้ จากการสำรวจอาชีพในท้องถิ่น เวทีสรุปบทเรียน โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้มีการบันทึกเรื่องราวที่ได้จากการเรียนรู้อาชีพในท้องถิ่น เป็นหนังสือเล่มเล็ก

5. จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เป็นการรวบรวมเรื่องราวจากการถอดองค์ความรู้ท้องถิ่นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ที่เป็นสากล บูรณาการจัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

6. การทดลองใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เป็นการเป็นการนำเอาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นมาทดลองใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริง และเทคนิคการนำเสนอ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนแบบองค์รวม

7. สรุปบทเรียน เป็นการสรุปผลการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี โดยใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง งานอาชีพในท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ ข้อ 2. เพื่อศึกษารูปแบบและการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น)

รูปแบบและการใช้ประโยชน์จากสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง งานอาชีพในท้องถิ่น มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กคำ เกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ผลการเรียนรู้คาดหวังช่วงชั้น ที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

2. จัดทำหน่วยสาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี

3. คำอธิบายรายวิชา

4. วิเคราะห์ความสอดคล้องสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กคำ กับสาระการเรียนรู้ เรื่อง งานอาชีพในท้องถิ่น แล้วนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ที่สอดคล้องกันนำมาจัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียน

5. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง งานอาชีพในท้องถิ่น ที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกันตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กคำ

6. วัดผลและประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการของหลักสูตรสถานศึกษา

โรงเรียนบ้านเม็กดำ

การใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง งานอาชีพในท้องถิ่น

จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กดำ กลุ่มกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ช่วงชั้นที่ 3 เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง งานอาชีพในท้องถิ่น

2. เกิดจิตสำนึกและปฏิบัติการทางสังคมอะไรบ้าง(ผลกระทบจากการทำวิจัยเชิงพัฒนา)ที่ นอกเหนือจากผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย และเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้บุคคล กลุ่มคน ชุมชน และสังคมได้เกิดจิตสำนึกในงานพัฒนาชุมชน รวมถึงการเคลื่อนไหวต่อการพัฒนาชุมชนและ สังคม ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าประเด็นใดก็ตาม

2.1 จิตสำนึกใหม่และความเคลื่อนไหวของบุคคล ชุมชน/สังคม ต่อการพัฒนาชุมชนสังคม

- ชุมชนเกิดจิตสำนึก ความรัก ความหวงแหนในอาชีพที่มีในท้องถิ่น มีความ ภาคภูมิใจในอาชีพของคนในท้องถิ่น เพื่อที่จะได้นำไปดำเนินชีวิตที่สงบสุข

2.2 ประเด็นความเคลื่อนไหวของบุคคล

- ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเม็กดำได้มีการเคลื่อนไหวที่จะช่วยกัน สร้างงาน สร้างอาชีพ เพื่อหารายได้ให้คนในท้องถิ่น

- ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเม็กดำได้มีการรณรงค์ให้ทุกคนมีความรัก ความหวงแหน ความศรัทธา คือบ้านเกิด

2.3 นำไปสู่การสร้างสร้งงานในครอบครัว ชุมชน สังคม

- หารายได้ให้ครอบครัว โดยการใช้เวลาว่างในการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับ ครอบครัว

2.4 เกิดผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ในการทำวิจัย หรือไม่

- จากการทำวิจัยครั้งนี้ไม่มีผลกระทบแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับเป็นการสร้าง จิตสำนึกให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของอาชีพในท้องถิ่น เกิดความรักความหวงแหน ต่อทรัพยากร ในท้องถิ่นที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

จากผลการวิจัยการศึกษาการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยครูและชุมชน : กรณีโรงเรียน บ้านเม็กคำ อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สรุปได้ว่าเกิดกระบวนการจัดการใหม่หรือเกิด กลไกที่จัดการเข้มแข็ง สรุปได้ดังนี้

1. มีกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ซึ่งมีขั้นตอน คือ

- 1.1 ประชุมทีมวิจัย (คณา คณบ้าน คณป่า คณน้ำ) โดยมีวัตถุประสงค์
- 1.2 เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน
- 1.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย
- 1.4 เพื่อวางแผน ติดตามผลการดำเนินงาน

2. มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนครั้งที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินหาภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่จะ ช่วยขับเคลื่อนองค์ความรู้ที่เป็นท้องถิ่นในป่าใหญ่โคกจิก อาชีพในชุมชน ประเพณีเรื่องเล่า วัฒนธรรมในชุมชน

3. มีการสำรวจค้นหาภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่จะช่วยขับเคลื่อนองค์ความรู้ที่เป็นท้องถิ่น ใน ป่าใหญ่โคกจิก อาชีพในชุมชน ประเพณีเรื่องเล่า วัฒนธรรมในชุมชน

- 3.1 จัดทำเพิ่มข้อมูลภูมิปัญญา
- 3.2 เพื่อเรียนรู้และจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น

4. มีเวทีสรุปบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์

4.1 เพื่อหาความสอดคล้องของหลักสูตรสถานศึกษาและการเรียนรู้ด้วยสาระการเรียนรู้

ท้องถิ่น

- 4.2 เพื่อสรุปบทเรียนจากหลักสูตรโดยใช้สื่อสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
- 4.3 ถอดบทเรียนและสรุปบทเรียนจากการสำรวจอาชีพในท้องถิ่น

5. มีการศึกษาดูงาน โดยมีวัตถุประสงค์

- 5.1 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน
- 5.2 ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน

6. มีการถอดบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อจัดทำบทเรียน

7. มีการจัดทำรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1

8. มีการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น บันทึกเรื่องราวจากกิจกรรมการสำรวจ สรุป

บทเรียน ถอดบทเรียน

9. มีการสรุปบทเรียน โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อสรุปกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สาระท้องถิ่น

10. มีการจัดนิทรรศการแสดงผลงาน โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อเผยแพร่ผลงานการวิจัยให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

11. มีการจัดทำรายงานผลฉบับสมบูรณ์

รูปแบบและการใช้ประโยชน์จากสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น 4 กิจกรรม มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และหลักสูตรสถานศึกษา
โรงเรียนบ้านเม็กดำ เกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ผลการเรียนรู้คาดหวังช่วงชั้น ที่ต้องการให้
ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

2. จัดทำหน่วยสาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี

3. คำอธิบายรายวิชา

4. วิเคราะห์ความสอดคล้องสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กดำ
กับสาระการเรียนรู้ เรื่อง งานอาชีพในท้องถิ่น แล้วนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ที่สอดคล้องกันนำมา
จัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียน

5. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกัน
ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กดำ

6. วัดผลและประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการของหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียน
บ้านเม็กดำ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Action Research) ซึ่งทีมวิจัยมุ่งศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ของโรงเรียนบ้านเม็กคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ซึ่งมีขั้นตอนการศึกษาและผลการศึกษารูป ได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์การวิจัย
2. คำถามการวิจัย
3. วิธีดำเนินการวิจัย
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. สรุปผลการวิจัย
7. อภิปรายผล
8. ข้อเสนอแนะ

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

2. คำถามการวิจัย

1. โรงเรียนและชุมชนเม็กคำจะร่วมกันจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นได้อย่างไร
2. โรงเรียนและชุมชนเม็กคำจะร่วมกันใช้ประโยชน์สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่จัดทำขึ้นได้อย่างไร

3. วิธีการดำเนินวิจัย

1. พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่บ้านเม็กคำ บ้านคงควน บ้านดอนไผ่งาม ห้วยลำพังชู ป่าใหญ่โคกจิก ตั้งอยู่ตำบลเม็กคำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
2. กลุ่มเป้าหมาย
 - 2.1 ครู โรงเรียนบ้านเม็กคำ จำนวน 22 คน
 - 2.2 นักเรียนโรงเรียนบ้านเม็กคำ ช่วงชั้นที่ 1, 2 และ 3 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 570 คน
 - 2.3 ชุมชน 50 คน
 - 2.4 ศึกษาพิเศษสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำนวน 2 คน
 - 2.5 สมาชิกองค์การบริหารท้องถิ่นส่วนตำบลเม็กคำ จำนวน 3 คน

2.6 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 3 คน

3. ระยะเวลาการดำเนินงาน 12 เดือน (1 มิถุนายน 2549 ถึง 31 พฤษภาคม 2550)

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1 แบบวัดความพึงพอใจ ซึ่งใช้วัดความพึงพอใจจากครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น .

4.2 แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน

4.3 แบบสอบถามความคิดเห็น โดยสอบถามจากครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากรูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

5.2 วิเคราะห์ความพึงพอใจจากรูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น จากครู นักเรียน ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ผู้ปกครอง และชุมชน

6. สรุปผลการวิจัย

สรุปกิจกรรม/วิธีการเก็บข้อมูล

จากกระบวนการในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ได้ร่วมมือ จากครู ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียน จนกระทั่งสามารถจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นได้ สามารถประมวลเป็น รูปแบบในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ได้ 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. ค้นหา ค้นป่า ค้นน้ำ ค้นบ้าน เป็นการค้นหาภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่จะช่วยขับเคลื่อน องค์ความรู้ที่เป็นท้องถิ่นในป่าใหญ่โลกจิก อาชีพในชุมชน ประเพณีเรื่องเล่า วัฒนธรรมในชุมชน เกี่ยวกับ พืช สัตว์ เห็ด สมุนไพร เส้นทางเดินป่า

2. สร้างปฏิทินป่าใหญ่โลกจิก เป็นการกำหนดการสำรวจ พืช สัตว์ เห็ด สมุนไพร ถ่วงหน้าตามฤดูกาล สร้างหนังสือเล่มเล่มการสืบสานตำนานวัง งานอาชีพ และประเพณีความเป็นอยู่ ของคนในท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ให้ความรู้

3. สำรวจป่าใหญ่โลกจิก ห้วยลำพังซู อาชีพในหมู่บ้าน และวิถีชีวิตในชุมชน เป็นการ หาข้อมูลในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นด้วยการสำรวจในป่าใหญ่โลกจิกตามปฏิทิน สืบค้น , ดำเนินเรื่องเล่าของตำนานวังน้ำลำพังซู อาชีพในท้องถิ่น และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยครู นักเรียน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. เวทีสรุปบทเรียน เป็นการหาความสอดคล้องของหลักสูตรสถานศึกษาและการเรียนรู้ด้วยสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น และสรุปบทเรียนจากหลักสูตรโดยใช้สื่อสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยครูศึกษานิเทศก์ และนักเรียน

5. ถอดบทเรียน เป็นการถอดองค์ความรู้ จากการเดินสำรวจป่าใหญ่โคกจิก โดยทีมวิทยากรของ ดร.อุษา กลิ่นหอม และคณะ สืบค้นตำนานวังน้ำลำพังชู อาชีพในท้องถิ่น และวิถีชีวิตในชุมชน เวทีสรุปบทเรียน โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะครู นักเรียน ได้มีการบันทึกเรื่องราวที่ได้จากการเรียนรู้ในป่าใหญ่โคกจิก

6. จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เป็นการรวบรวมเรื่องราวจากการถอดองค์ความรู้ท้องถิ่นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ที่เป็นสากล บูรณาการจัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

7. การเดินป่าสำรวจป่าตามปฏิทินที่กำหนดไว้เพื่อให้ครบตามฤดูกาล สืบค้นตำนานวังน้ำลำพังชู สำรวจอาชีพในท้องถิ่น และศึกษาวิถีชีวิตในชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

8. การทดลองใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เป็นการเป็นการนำเอาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นมาทดลองใช้เพื่อเป็นการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานวิทยาศาสตร์ ทักษะการนำเสนอ การลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนแบบองค์รวม

9. สรุปบทเรียน เป็นการสรุปผลการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้ทักษะการนำเสนอ และบันทึกเรื่องราวเล่า เป็นหนังสือเล่มเล็ก และทักษะการลงมือปฏิบัติจริงของกลุ่มสาระการเรียนรู้อาชีพและเทคโนโลยี

7. อภิปรายผลการวิจัย

จากกระบวนการการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้

ประชุมทีมวิจัย (คั่นคน คั่นป่า คั่นน้ำ คั่นบ้าน) ได้ชี้แจงความเป็นมาของโครงการ ผู้รับผิดชอบโครงการ บทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลโดยมีหัวหน้าโครงการคือ นายพงษ์ การิเทพ ซึ่งมี 4 กิจกรรม ได้แก่ การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่องป่าใหญ่โคกจิก วรรณกรรมท้องถิ่น อาชีพในชุมชนและเกี่ยววัลย์กับวิถีชีวิตชุมชนคนเม็กดำ การประสานงานเพื่อดำเนินกิจกรรม จะมี 2 ลักษณะ คือ

1) แจกเป็นหนังสือออกโดย โรงเรียนบ้านเม็กดำ

2) กรณีเร่งด่วนแจ้งผ่านประธานครูภูมิปัญญา

ครูภูมิปัญญาที่มาช่วยในการเรียนการสอนใช้ชื่อ “กลุ่มช่างน้ำว” มีจำนวน 20 คน

ลักษณะการเรียนการสอนจะดำเนินการสอนในเวลา 13.00 น. ถึง 15.45 น. ของวันศุกร์ ซึ่งจะแจ้งให้ ครูภูมิปัญญาทราบเป็นครั้ง ๆ

ลักษณะการวิจัย จะเป็นแบบนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นมาประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพกับนักเรียน โดยใช้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียนในสาระที่แต่ละคนมีความชำนาญ ดังนี้

1. ทีมวิจัยครูภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเข้าใจในความเป็นมาของโครงการ บทบาทหน้าที่ของตนเองมีความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและได้ถ่ายทอดความรู้บันทึกประสบการณ์จากบรรพบุรุษไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

2. สร้างปฏิทินป่าใหญ่โลกจิก ได้ทราบความเป็นมาของการพึ่งพาทรัพยากรในป่าใหญ่โลกจิกจากครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละฤดูกาลซึ่งแบ่งเป็น ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน นำข้อมูลที่ได้นำมาสร้างปฏิทินป่าใหญ่โลกจิกล่วงหน้าโดยจำแนกเป็นเดือนในแต่ละฤดู สืบค้นตำนานวังน้ำลำพงซูเพื่อบันทึกเป็นคำรา สารวจอาชีพในท้องถิ่นเพื่อศึกษาสืบทอดอาชีพในท้องถิ่นให้คงอยู่ และศึกษาวิถีชีวิตในชุมชนเพื่อบันทึกและสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของคนในท้องถิ่น

3. สารวจระบบนิเวศป่าใหญ่โลกจิกตามฤดูกาลได้จัดทำแผนที่ป่าใหญ่โลกจิกผ่านระบบสัญญาณดาวเทียมซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จาก ดร.อุษา กลิ่นหอม และคณะ จากคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ทราบขอบเขตของพื้นที่ป่าใหญ่โลกจิก โดยการลงพื้นที่สำรวจร่วมกับผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น วางแผนผังการสำรวจความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในป่าใหญ่โลกจิก โดยการจัดตั้งสถานีการเรียนรู้ 14 สถานี ได้ลงมือสำรวจพันธุ์ไม้ เห็ด สมุนไพร นก สัตว์อื่นๆ ตามสถานีต่างๆ แล้วเก็บรวบรวมไว้ในแบบบันทึกการสำรวจ บทบาทหน้าที่ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ช่วยเหลือเกี่ยวกับ ลักษณะ ประโยชน์ ของพันธุ์ไม้ เห็ด สมุนไพร การนำทางในการเดินป่า ความปลอดภัยในการเดินป่า จากเรียนรู้นอกห้องเรียนนักเรียนมีความกระตือรือร้น มีความตั้งใจ มีความสุขในการทำเรียนรู้กับครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับป่าใหญ่โลกจิกให้กับนักเรียน ผู้นำชุมชน และครูภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ และมีความภาคภูมิใจที่ได้ให้ความรู้แก่นักเรียน สืบค้นตำนานวังน้ำลำพงซูเพื่อบันทึกเป็นคำรา สารวจอาชีพในท้องถิ่นเพื่อศึกษาสืบทอดอาชีพในท้องถิ่นให้คงอยู่ และศึกษาวิถีชีวิตในชุมชนเพื่อบันทึกและสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของคนในท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความรักใคร่ มีความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดของตนเอง

4. เวทีสรุปบทเรียน การสำรวจระบบนิเวศของป่าใหญ่โลกจิก ที่จัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ประกอบไปด้วยความหลากหลายทางพันธุ์พืช สัตว์ เห็ด สมุนไพร การพึ่งพาทรัพยากรของป่า สามารถจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ การสืบค้นตำนานของวังน้ำ

เรื่องเล่า วรรณกรรมท้องถิ่น สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย การสืบค้น ประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชน สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และการศึกษาอาชีพในท้องถิ่น สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งทั้ง 4 กิจกรรม มีความสอดคล้องกับหลักสูตร สถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กดำ ปี 2546

5. การ ศึกษาข้อมูลมหาชีวาลัยอีสานของ ครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ อำเภอเสถียร จังหวัด บุรีรัมย์ เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในด้านการเกษตร การจัดการ สิ่งแวดล้อมโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการความรู้ นักเรียน ครู ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ศึกษา คูณ โครงการวิจัยต่าง ๆ เกิดการประยุกต์ที่จะนำมาใช้กับท้องถิ่นของตนเอง นักเรียน ครู ครูภูมิ ปัญญาท้องถิ่น เกิดความใกล้ชิดกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน เกิดทักษะ ในการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้นว่ากระบวนการกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดการความรู้ การถ่ายทอดความรู้

6. ถอดบทเรียน ได้ถอดบทเรียนในสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก วรรณกรรม ท้องถิ่น วิถีชีวิตในท้องถิ่น และอาชีพในชุมชน ความสอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา ปี พุทธศักราช 2546

นักเรียน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น กรรมการสถานศึกษา มีความเข้าใจในกระบวนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติป่าใหญ่โคกจิก ลำห้วยลพพัฑู ชุมชนเม็กดำ ที่มีความสอดคล้อง กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 และหลักสูตรสถานศึกษา พุทธศักราช 2546 ซึ่งทุกคนจะ เกิดความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ได้บันทึกเรื่องราวความเป็นท้องถิ่นจากการถอดองค์ ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการกับองค์ความรู้ที่เป็นสากล จัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เก็บรวบรวมไว้เป็นรูปเล่มเรียกว่า “สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ป่าใหญ่โคกจิก” “สาระการเรียนรู้ ท้องถิ่น เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่น” “สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เยาว์ลัยกับวิถีชีวิตชาวเม็กดำ” และ “สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น” ซึ่งทั้ง 4 กิจกรรมได้บันทึกเรื่องราวเป็นหนังสือ อ่านประกอบ หรือที่เรียกว่า “หนังสือเล่มเล็ก”

การเดินป่า สํารวจวังน้ำ สืบค้นประเพณีวิถีชีวิต และสำรวจอาชีพในท้องถิ่น เป็นการ สํารวจข้อมูลเพิ่มเติมในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นการนำสาระ การเรียนรู้ท้องถิ่นมาทดลองใช้ในบทเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่ม สาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีสารสนเทศ ช่วงชั้นที่ 3 ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการทำ วิจัยครั้งนี้

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะในครุณาไปใช้

1. ก่อนนำหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ควรศึกษาให้เข้าใจถึงวิธีการขั้นตอนต่างๆ ให้คล่องแคล่ว
2. ครูผู้สอนควรจัดเตรียมสภาพห้องเรียนให้เหมาะต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และพร้อมต่อการจัดกิจกรรมจากหลักสูตรการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้รูปแบบและกระบวนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น สามารถใช้ประโยชน์จาก หลักสูตรสาระท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แลกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ และเทคโนโลยีสารสนเทศ ควรให้ความสนใจในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยนำเอาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระท้องถิ่น มาใช้เป็นรูปแบบและกระบวนการจัดการเรียนรู้ และในการนำหลักสูตรการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระท้องถิ่น ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อผู้เรียน
4. ครูผู้สอนต้องฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต้องคอยกระตุ้น และเสริมแรงให้นักเรียนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ และต้องคอยเอาใจใส่ และนำมาใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน
5. ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยนำเอาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระท้องถิ่น มาใช้เป็นรูปแบบและกระบวนการจัดการเรียนรู้ ควรสนับสนุนงบประมาณ และให้ขวัญกำลังใจ เพื่อให้ครูสามารถพัฒนาการจัดการเรียนการสอน โดยนำเอาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระท้องถิ่น มาใช้เป็นรูปแบบและกระบวนการจัดการเรียนรู้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยนำเอาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระท้องถิ่น มาใช้เป็นรูปแบบและกระบวนการจัดการเรียนรู้ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ เพื่อเป็นการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้และพัฒนาให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น
2. ควรมีการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยนำเอาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระท้องถิ่น มาใช้เป็นรูปแบบและกระบวนการจัดการเรียนรู้ อื่น ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา ที่นำท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของคุรุสภา, 2542.

นิคม ชมภูหลง. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา.

มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, 2542.

วิชัย วงษ์ใหญ่. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาค. กรุงเทพฯ :

ชมรมเด็ก, 2537.

ကာသက

กิจกรรมกลุ่มวิทยาศาสตร์

กิจกรรมสำรวจป่า

นำเสนอผลงาน

กิจกรรมกลุ่มวรรณกรรมท้องถิ่น

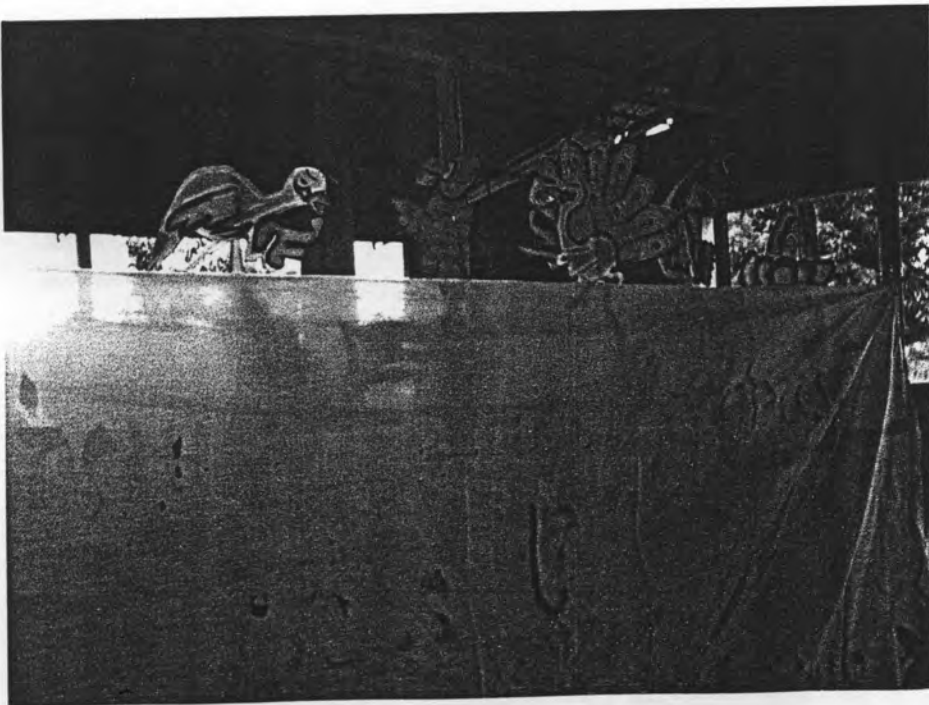

นักเรียน ครู และครูภูมิปัญญา ร่วมเดินทางค้นหา “ตำนานวัง”

นักเรียนเล่นนิทานก้อม

เรียนรู้เรื่อง “ทำมาศเสาเดียว”

“แผนที่ลำพอง” เผยแพร่ผลงานการสืบสานตำนานวัง

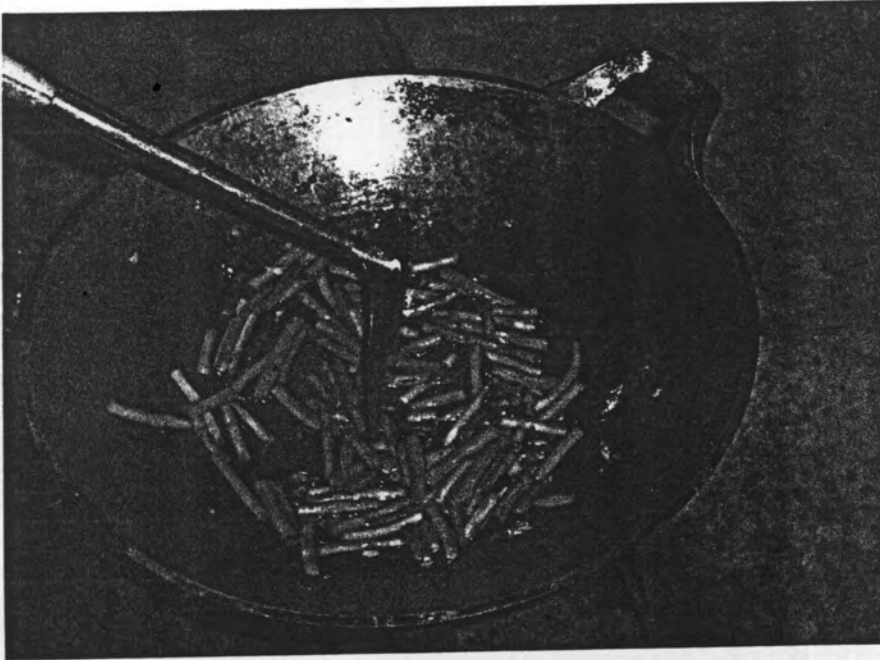

กิจกรรมกลุ่มแถววัดวิถีชีวิตชุมชน

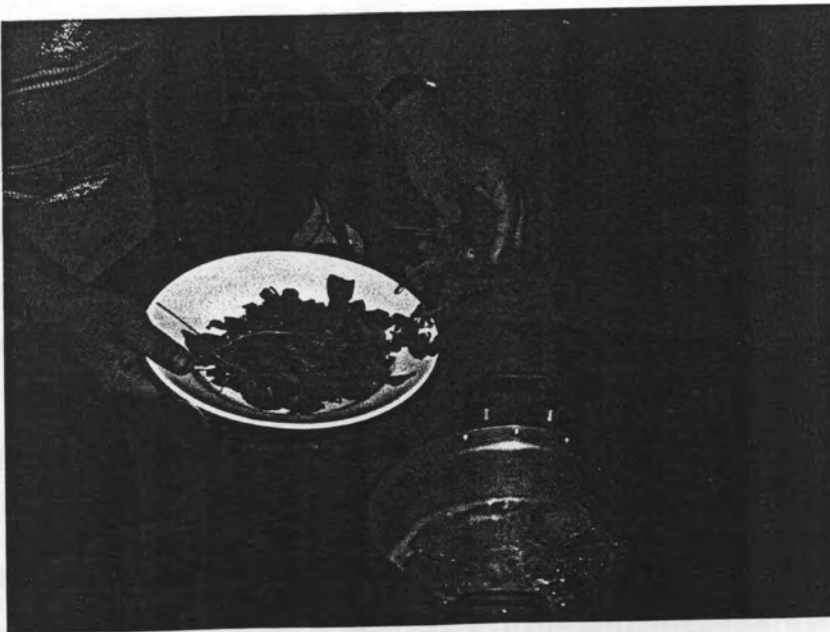

ตำรวจแถววัดในป่าใหญ่โคกจิก

วิธีชีวิตของคน กับ เถาวัลย์

การจัดทำสาระการเรียนรู้ ของกลุ่มงานอาชีพในท้องถิ่น

ความสำคัญของงานจักสาน

เครื่องจักสานไม้ไผ่ มีความจำเป็นและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนในสังคมไทย เพราะเครื่องจักสานไม้ไผ่ สามารถนำไปใช้อำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพ ใช้สอย ด้านอุปโภคบริโภค หรืออาจใช้ตอบสนองความต้องการด้านจิตใจและคติความเชื่อ ด้วยเหตุนี้กรรมวิธีในการผลิต และการนำเครื่องจักสานไปใช้ประโยชน์ จึงมักได้รับการถ่ายทอดโดยการบอกเล่า จากบรรพบุรุษและการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นมรดกแห่งสังคม เครื่องจักสานไม้ไผ่แต่ละประเภทถูกนำไปทดลองใช้สอย และได้รับการคิดเปลี่ยนแปลงปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยสืบเนื่องต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนเม็กคำเป็นชุมชนเก่าแก่ที่ประกอบอาชีพการเกษตรเพราะตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมต่อการทำนาปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ มีห้วยลำพังซู่เป็นแหล่งทรัพยากรทางน้ำ มีป่าใหญ่โลกจิกเป็นป่าชุมชนขนาดใหญ่มีเนื้อที่มากกว่า 1,000 ไร่ มีพืชพันธุ์ธัญญาหารที่อุดมสมบูรณ์ วิถีชีวิตคนในชุมชนจึงผูกพันกับธรรมชาติมาโดยตลอด เครื่องจักสานไม้ไผ่จึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนในชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอนุรักษ์และสืบสาน

การทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ของชุมชนเม็กคำจัดเป็นงานช่างของผู้ชาย โดยเฉพาะผู้ที่ช่างเข้าสู่วัยหนุ่มต้องฝึกหัดงานจักสานให้เกิดความชำนาญ สามารถนำผลผลิตไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จึงจะได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับ ถ้าเลขหน้าที่หรือขาดทักษะในการจักสานก็จะได้รับการตำหนิได้ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาให้ครบทั้งกระบวนการ คือเริ่มจากการคัดเลือกวัตถุดิบ เครื่องมือเครื่องใช้ ขั้นตอนการผลิต การจักดอก การเหลาดอก การสานลายต่างๆ ตลอดจนรูปทรงที่สอดคล้องเหมาะสมต่อการใช้งานแต่ละประเภท ถึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง

ปัจจุบันความเชื่อหรือแนวคิดนี้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่ทันสมัย ความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ผู้คนหันไปใช้ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปที่ผลิตโดยโรงงาน และเครื่องจักร หาได้ง่าย เลือกใช้ได้ตามความต้องการ และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนไม่ใช้เครื่องจักสานที่ทำด้วยมืออย่างเมื่อก่อน แต่หันมาส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนผลิตงานจักสานขึ้นใช้เองจะเป็นการลดค่าใช้จ่าย และเป็นการเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวและชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็จะเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้เป็นการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาระการเรียนรู้อาชีพในท้องถิ่นเรื่องการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ เป็นส่วนหนึ่งที่หลักค้ำให้เด็กและเยาวชนหันมาสนใจการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อการใช้ในชีวิตประจำวัน หรือเพื่อการทำเป็นอาชีพ เป็น การสืบสานประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน สืบทอดภูมิปัญญาให้อยู่คู่ชุมชนต่อไป

เครื่องจักสานพื้นบ้านของชุมชนเมื่อกาลส่วนมากจะใช้ไม้ไผ่เป็นวัตถุดิบที่สำคัญ เพราะ ไม้ไผ่เป็นพืชเขตร้อนที่หาได้ง่าย มีลักษณะผิวแข็งเหนียวสามารถดัดโค้งบิดหยุ่นหรือคืนตัวได้ดี จาก คุณสมบัติดังกล่าวจึงมีการนำไม้ไผ่มาผลิตเป็นเครื่องจักสานกันอย่างแพร่หลาย

ไม้ไผ่ที่นำมาใช้เป็นวัสดุในการจักสาน จะแบ่งตามลักษณะและคุณสมบัติในการนำมาใช้จักสาน ออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. ส่วนแรก อยู่ระหว่างโคนหรือเหง้า สูงประมาณ 2-3 เมตร เรียกว่าไม้ไผ่ซอ เนื้อไม้หนา ไม่เหมาะกับการใช้จักเป็นเส้นดอก แต่จะนำไปใช้เป็นส่วนประกอบอื่นเช่น ขาดัง คิน

2. ส่วนกลาง อยู่สูงขึ้นมาเหนือจากโคนไม้เรียกว่า “เรือนไม้ไผ่” ผิวและเนื้อไม้ส่วนนี้จะหนามากกว่า 1 เซนติเมตร เหมาะสำหรับใช้จักเป็นเส้นดอกก่อนนำไปสานขึ้นรูป

3. ส่วนปลาย อยู่ถัดขึ้นมาจากส่วนกลาง เรียกว่า ปลายไม้หรือส่วนยอด ผิวและเนื้อไม้จะบางลงตามลำดับความเร็วของปลายไม้ ไม่เหมาะต่อการใช้จักเป็นเส้นดอก

ไม้ไผ่ที่นำมาใช้ในการจักสาน ลักษณะผิวต้องแข็ง เหนียว สามารถดัดโค้ง บิดหยุ่นหรือคืนตัวได้ดี อายุระหว่าง 1 ½-4 ปี ลำต้นตรง ขอบปล้องยาวไม่มีแมลงไข ปลายไม้ไม่ด้วน เพราะถ้าไม้ปลายด้วนเมื่อนำมาจักเป็นเส้นดอกจะได้เส้นดอกเลี้ยว ไม่เหมาะกับการนำไปขึ้นรูปทรงและสิ้นเปลืองเวลามาก

เครื่องมือจักสานไม้ไผ่

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการจักสานจำแนกตามหน้าที่และลักษณะออกได้ดังนี้

1. มีดโต้ ตีจากเหล็กกล้าส่วนปลายมีดเป็นเส้นคดหนา มีความกว้างมากที่สุด แล้วจึงค่อยเรียวลงมาถึงส่วนปลอกเหล็กกลมกลวง สำหรับสอดค้ำไม้ขนาดพอเหมาะกับการจับยึด มีคมบางด้านเดียวอยู่ตรงข้ามกับส่วนสันมีด ใช้ประโยชน์สำหรับตัดลำไม้จากกอ และใช้ผ่าไม้ไผ่ออกเป็นซีกตามต้องการ

2. มีดคด ตีจากเหล็กกล้ารูปทรงเรียวปลายแหลม ส่วนสันเป็นเส้น โค้งหนา ด้านคมบางมีขนาดกว้างที่สุด แล้วคดโค้งลงมาถึงส่วนปลอกเหล็กกลมกลวงสำหรับเอาค้ำไม้สอดเข้าไป ค้ำไม้มีรูปลักษณะกลมกลึงรองรับกับท่อนแขน ส่วนปลายค้ำจะแบนสำหรับใช้ดันแขนกดทับให้แนบชิดติดกับลำตัว ช่วยให้เบาแรงขณะจักและเหลาดอก

3. ค้อนไม้ ทำจากไม้เนื้อแข็งใช้สำหรับทุบมีดโต้ขณะผ่าไม้ไผ่เป็นซีก

4. เหล็กแหลม ใช้สำหรับเจาะนำ แขนงนำเส้นดอกหรือหวาย

5. คีมไม้ ทำด้วยไม้เนื้อแข็งสองท่อนขนาดพอเหมาะ ส่วนค้ำจับมีความยาวประมาณหนึ่งเท่าของส่วนปากคีม ใช้สำหรับคีบขอบปากของผลิตภัณฑ์เวลาผูกมัด หรือใช้ดึงเส้นดอก

การตัดลำไม้ไผ่

การตัดไม้ไผ่มาใช้จักสานต้องคัดลำที่อายุใช้การได้ดี จึงมักทำให้เกิดอุปสรรคต่อการตัด เพราะลำไผ่ที่พอเหมาะจะอยู่ภายในกอ อีกทั้งไผ่ชนิดนี้มีหนามแหลมคม ต้องถ่างเอาหนามออกให้พ้นทางก่อนเข้าไปตัดลำไผ่ และต้องพยายามตัดภายในออกก่อนและให้ต้นไผ่ล้มตามลม

การผ่า

ส่วนของไม้ไผ่ที่นิยมใช้สำหรับจักสานมากที่สุดคือ ส่วนกลางหรือส่วนเรือนไผ่ นำมามีคมมาตัดให้เป็นท่อน เจียนปากกระบอกไม้ไผ่ทั้งสองข้างให้เรียบโดยรอบ จึงลงมือผ่าโดยใช้มีดโต้ผ่าเฉียงปุ่มคาทุกข้อ แบ่งลำไผ่ออกสองซีกมีลักษณะเป็นครึ่งวงกลม แล้วจึงค่อยผ่าแบ่งครึ่งเป็นซีกๆ พอเหมาะกับการนำไปจักดอกได้ การผ่าไม้ไผ่ให้เป็นซีกทำได้โดยผ่าจากส่วนโคนไปหาปลาย

การจักและการเหลาดอก

การจักเส้นดอกไม้ไผ่ ต้องใช้มีดดอกที่ผ่านการลับให้มีความคมเป็นพิเศษ แล้วใช้มีดดอกผ่าไม้ซีกด้านใดด้านหนึ่ง น้ำหนักมือออกแรงกดไปที่มีดให้ผ่านเนื้อไผ่และหรือผิวไผ่เข้าไป มีดจะอยู่กึ่งกลางระหว่างดอกเส้นบนและเส้นล่าง หากดอกเส้นใดเส้นหนึ่งบาง ต้องพยายามกดคมมีดให้ผ่านเนื้อไม้ไผ่และหรือผิวไผ่ เพื่อให้ได้เส้นดอกหนาบางเท่ากัน

การจักดอกคือการทำให้ไม้ไผ่เป็นเส้น แผ่น หนาบางตามความต้องการ โดยใช้มีดผ่า สามารถจำแนกเส้นดอกออกได้ 3 ลักษณะคือ

1. ดอกป็น หมายถึง เส้นดอกที่จักตามแนวไม้ไผ่ทางแบนขนานไปกับผิวไม้ไผ่ มีขนาดใหญ่ แยกเป็นเส้นดอกผิวและดอกเนื้อไม้
2. ดอกตะแคง หมายถึง เส้นดอกที่จักตามแนวส่วนหนาของเนื้อไม้ และทำมุมฉากกับผิวไม้ไผ่ ความหนาและความกว้างของเส้นดอกละเอียดกว่าดอกป็น
3. ดอกกลม หมายถึง เส้นดอกที่จักให้มีลักษณะเป็นเส้นดอกที่มีด้านกว้างและหนา หรือยาวใกล้เคียงกันตลอดแนวเส้นดอก ขนาดเล็กใหญ่ขึ้นกับวัตถุประสงค์การใช้

การเหลา คือ การทำให้เส้นดอกเกลี้ยงเกลาหรือให้แหลมด้วยมีด การเหลาดอกสามารถจำแนกตามลักษณะของเส้นดอกที่นำมาใช้เหลาได้ 3 วิธี ดังนี้

1. วิธีเหลาดอกป็น ต้องเหลาเส้นดอกตามส่วนกว้างให้เรียบทั้งสองด้านตลอดแนวเส้นดอก และต้องคำนึงถึงความหนาหรือบางของเส้นดอกให้เท่าเทียมกัน หลังจากนั้นจึงลบเหลี่ยมหรือมุมเส้นดอกทั้งสี่มุมให้มนตลอดทั้งเส้น
2. วิธีเหลาดอกตะแคง ต้องเหลาเส้นดอกตามส่วนกว้างให้เรียบทั้งสองด้านตลอดแนวเส้นดอก และต้องคำนึงถึงความหนาหรือบางของเส้นดอกให้เท่าเทียมกัน หลังจากนั้นจึงลบเหลี่ยมหรือมุมเส้นดอกทั้งสี่มุมให้มนตลอดทั้งเส้น

3. วิธีเหลาดอกกลม ต้องเหลาเส้นดอที่ผ่านการจักให้มีความกว้างและยาวหรือหนา ตลอดทั้งเส้นมาเหลาลบเหลี่ยมทั้งสี่มุมให้กลมมนตลอดทั้งเส้น

การทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ส่วนใหญ่ใช้มือในการทำงานเป็นหลัก และใช้เครื่องมือที่จำเป็นบ้าง บางขั้นตอนจึงประสบผลสำเร็จ แต่ถึงกระนั้นก็ตามช่างจักสานยังต้องหาความรู้เพิ่มพูนประสบการณ์ โดยการลงมือฝึกฝนปฏิบัติจริงจนเกิดความชำนาญ จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความสามารถในการจักสาน โดยแท้จริง

ตัวอย่างเครื่องจักสานไม้ไผ่ต่อไปนี้

ตะกร้า

ตะกร้า เป็นภาชนะที่ใช้กันอย่างกว้างขวางเพราะได้สิ่งของได้สารพัด ใช้ได้ทั้งหิ้ว หาบ และ คอนด้วยไม้คาน ตลอดจนใช้เป็นเขื่อนหมากสำหรับใส่หมาก เรียกว่า “कुหมวก” นิยมใช้ตะกร้ากันทั่วไป เพราะมีน้ำหนักเบา ทำง่าย ราคาถูกกว่าภาชนะชนิดอื่น

เครื่องมือที่ใช้สานตะกร้า

1. เลื่อยลันดา
2. มีดโต้
3. มีดดอก
4. เหล็กหมาด
5. สี่
6. ค้อน ไม้

วัสดุที่ใช้สานตะกร้า

ไผ่สีสุกหรือไผ่บ้าน

ส่วนประกอบและขั้นตอนการสานตะกร้า

ส่วนประกอบของตะกร้า

1. หูหิ้วหรือวงตะกร้า
2. ดินตะกร้า
3. ตัวตะกร้า

ขั้นตอนการทำหูหิ้วหรือวงตะกร้า

1. ผ่าไม้ไผ่เป็นริ้วขนาดเท่าๆกัน
2. เหลาให้มีลักษณะกลมรีปลายทั้งสองข้างเรียวเล็กลง
3. นำไปลนไฟแล้วตัดให้โค้งเป็นรูปตัวยู ใช้เชือกหรือลวดมัดตรึงให้อยู่ในลักษณะตัวยู เพื่อให้คงรูปเป็นหูหิ้วหรือวงตะกร้า

ขั้นตอนการทำดินตะกร้า

ดินตะกร้าหมายถึง ส่วนที่อยู่ล่างสุดของตะกร้า ทำหน้าที่รองรับน้ำหนักของสิ่งของในตะกร้า เพื่อป้องกันไม่ให้ก้นตะกร้าถึงพื้น การทำดินตะกร้ามีขั้นตอนดังนี้

1. คัดคอหรือส่วน โคนของ ไม้ที่มีความหนาหลายๆ คัดเว้นข้อและส่วนหนึ่งของปล้อง เอาไว้ยาวประมาณ 5-6 นิ้ว
2. ผ่าไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ออกเป็นชิ้นๆ ให้มีความกว้างประมาณ 1 นิ้ว
3. เจาะเหนือข้อ เอาส่วนที่อยู่ตรงกลางออก จะเหลือขาสองข้าง
4. เหลาแต่งให้เรียบบางและแหลม เพื่อใช้เสียบที่ก้นตะกร้าทั้งสองมุม

ขั้นตอนการสานตะกร้า

1. ใช้ดอกตะแคงสานกันตะกร้าด้วยลายขัด
2. เหลาไม้ไผ่ให้มีลักษณะกลม ความยาวเท่ากับเส้นทแยงมุมของก้นตะกร้า และปลายทั้งสองข้างให้แหลมเล็กน้อย
3. ขัดก้นตะกร้าตามแนวเส้นทแยงมุม
4. ใช้ดอกสาน สานขึ้นรูปตะกร้าด้วยลายขัด จนได้ความสูงเท่ากับ ความยาวของเส้นทแยงมุม
5. ใช้ดอกกลมคล้ายเส้นลวดสานลายกลม โดย ซ้ำม 2 ขก 1 จำนวน 3 รอบ
6. ม้วนปากตะกร้าตามขั้นตอนดังนี้
 - 6.1 พับดอกยังเส้นที่ 1 2 3 และ 4 เข้าด้านในลดเส้นที่ 2 3 4 และ 5 ตามลำดับ
 - 6.2 จับปลายเส้นที่ 1 ม้วนเข้าด้านใน ซ้ำมเส้นที่ 2 3 และ 4 สอดปลายทับเส้นที่

5 ลดเส้นที่ 6

6.3 พับเส้นที่ 5 ลอด เส้นที่ 6 ให้ปลายอยู่ด้านนอก

6.4 จับปลายเส้นที่ 2 ม้วนเข้าด้านใน ข้ามตอกยังเส้นที่ 3 4 และ 5 สอดปลาย

ทับเส้นที่ 6 ลอดเส้นที่ 7

6.5 พันเส้นที่ 6 ลอดเส้นที่ 7 ให้ปลายอยู่ด้านนอก

6.6 ทำเหมือนข้อ 3-5 จนรอบตะกร้า

6.7 ตัดปลายตอกที่อยู่ด้านในตะกร้าแล้วซ่อนรอยตัด

ขั้นตอนการประกอบตะกร้า

1. ใส่หูหิ้วหรือวงตะกร้า

1.1 นำหูตะกร้าที่เตรียมไว้ สอดด้านข้างตะกร้า โดยสอดระหว่างตอกสานกับตอกยังจนถึงก้นตะกร้า

1.2 มัดปลายหูหิ้วทั้งสองติดกับไม้ขัดกันตะกร้า ด้วยลวดตะกร้อ

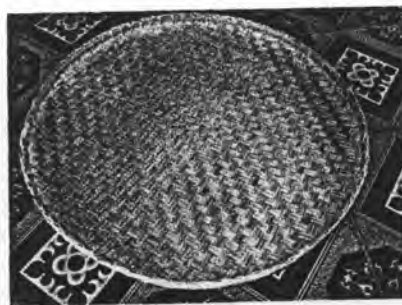
2. ใส่ดินตะกร้า โดยนำดินตะกร้าที่เหลาเรียบรื้อแล้ว สอดตามร่องระหว่างตอกสานกับตอกยังทั้ง 4 มุม ใช้ก้อนไม้ตอกดินตะกร้าให้แน่น

ประโยชน์ของตะกร้า

1. ใช้เป็นภาชนะใส่สิ่งของ ใช้ได้ทั้งแบบถู และใช้หิ้วเพียงใบเดียว เช่น ใส่ผักผลไม้ ถ่าน และสิ่งอื่นๆ

2. ใช้เป็นเขื่อนหมาก

3. ใช้ขนยาทำเป็นภาชนะสำหรับคักน้ำ เรียกว่า “ครุ”

กระดัง

กระดัง เป็นของใช้ประจำบ้านที่ใช้กันทั่วทุกภาคของประเทศไทย มีมาตั้งแต่อดีตสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน กระดังเป็นเครื่องจักสานไม้ไผ่ มีลักษณะแบนขอบกลมหรือเป็นวงรี ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

ตัวกระดัง สานด้วยตอกไม้ไผ่ให้เส้นตอกชิดกันจนทึบ

ปากกระดิ่ง ทำด้วยไม้ไผ่คัดโค้งเป็นวงกลมหรือวงรีสองวงประกบกัน ทั้งด้านในและด้านนอกของปากกระดิ่ง เรียกว่า ขอบกระดิ่ง

กระดิ่งมี 2 ชนิด ได้แก่ กระดิ่งฝัดข้าว และกระดิ่งหม่อนสำหรับใช้เลี้ยงตัวไหม

เครื่องมือที่ใช้ในการสานกระดิ่ง

1. เลื่อยถันคา
2. มีดคอก
3. มีดโต้
4. เหล็กหมาด มี 2 ชนิด
 - 4.1 เหล็กหมาดปลายแหลม ใช้เจาะรูร้อยหวาย
 - 4.2 เหล็กหมาดปลายแบน ใช้สำหรับจัดแฉะขอบไม้ไผ่เพื่อสอดหวาย
5. คีมไม้

วัสดุที่ใช้สานกระดิ่ง

1. ไม้ไผ่สีสุกหรือไผ่บ้าน
2. หวาย

การสานลายกระดิ่ง

การสานลายกระดิ่งแต่ละท้องถิ่นอาจใช้ลายแตกต่างกัน ลายในการสานกระดิ่งมีดังนี้

1. ลายสอง
2. ลายสาม
3. ลายคุบ
4. ลายผีบ้า
5. ลายขอ
6. ลายบองหยอง

ขั้นตอนการสานกระดิ่ง

การสานกระดิ่งลายสอง

1. วางคอกพุ่ง 6 เส้น
2. เริ่มสานที่ตะแคง ดังนี้
 - แถวที่ 1 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2
 - แถวที่ 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 1
 - แถวที่ 3 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 (เหมือนแถวที่ 1)
 - แถวที่ 4 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 2 ยก 1 (เหมือนแถวที่ 2)
 - แถวที่ 5 เหมือนแถวที่ 1

แถวที่ 6 เหมือนแถวที่ 2

แถวที่ 7 เหมือนแถวที่ 3

แถวที่ 8 เหมือนแถวที่ 4

3. สานสลับไปตามแถวที่ 1-8 จนหมดเส้นดอก

การเข้าขอบกระด้าง

การเข้าขอบกระด้าง เพื่อให้ขอบเป็นตัวยึดแผ่นสาน ป้องกันไม่ให้เม็กลีดข้าวหรือเม็กลีดพืชกระเด็นออกนอกกระด้าง ใช้เป็นที่จับกระด้าง และทำให้กระด้างคงรูป แข็งแรง สวยงาม การเข้าขอบกระด้างมีขั้นตอนดังนี้

1. คัดไม้ไผ่ให้มีความยาวเป็น 3 เท่าของความกว้างของแผ่นสานจำนวน 2 อัน เพื่อทำขอบในและขอบนอก
2. นำไม้ไผ่ที่เหลาแล้วโค้งเป็นรูปวงกลมหรือวงรีตามต้องการ ให้ขอบในและขอบนอกประกบกันได้พอดี วางไว้ด้านล่างแผ่นสาน 1 วง และด้านบน 1 วง
3. กดขอบกระด้างวงในและวงนอกให้ประกบกันได้พอดี ยึดด้วยคีมไม้หรือคีมลือ
4. คัดแผ่นสานบริเวณวงเข้าขอบให้พับขึ้น
5. คัดแผ่นสานส่วนที่อยู่เหนือขอบกระด้างออกเจาะแผ่นสานบริเวณใต้ขอบกระด้างใช้ดอกไม้ไผ่มัดไว้ชั่วคราวให้แต่ละจุดห่างเท่าๆกันรอบกระด้าง
6. คัดดอกไม้ไผ่ออกทีละจุด ใช้ดอกกลมสามเส้นวางทับรอยคัดเหนือขอบ ใช้นวมยสอดช่องที่เจาะ 2 รอบ ให้ทับดอกกลมจุดละ 1 เส้น สอดปลายหวายสอดหวายที่มีคดขอบจัดและดึงให้แน่น
7. ทำเหมือนข้อ 6 ทุกจุด รอบตัวกระด้าง

ประโยชน์ของกระด้าง

1. ใช้เป็นส้อมจับวางอาหาร
2. ใช้ฝัดข้าว
3. ใช้ส่ายข้าวเหนียวนึ่ง
4. ใช้ตากอาหารแห้ง
5. ใช้เป็นฉากจัดภาพตกแต่งผนัง

การสานไซ

ไซ เป็นเครื่องมือในการดักจับสัตว์น้ำ จำพวก กุ้ง ปู ปลา สานด้วยไม้ไผ่ เป็นรูปทรงกระบอก ขนาดต่างๆกันตามความต้องการที่จะใช้

เครื่องมือในการสานไซ

1. เลื่อยลันดา
2. มีดโต้
3. มีดดอก

วัสดุที่ใช้สานไซ

1. ไม้ไผ่สีสุก หรือ ไผ่บ้าน
2. ไม้ที่เหนียวสามารถดัดเป็นวงกลมได้ เช่น ไม้ข่อย ลำเหล้ม
3. หวาย

การเตรียมและขั้นตอนการสานไซ

การเตรียม

1. เลือกไม้ไผ่สีสุก อายุระหว่าง 2-3 ปี ลำต้นตรง ปล้องยาว ปลายไม้ควม
2. ตัดไม้ไผ่ยาวท่อนละ 1.5 เมตร
3. ผ่า จัก และเหลาเป็นเส้นเล็กๆ ให้เรียบ กลม ปลายดอกทั้งสองข้างเรียว เมื่อสานแล้ว

จะทำให้ส่วนปากและส่วนก้นไซเรียวตามต้องการ

4. นำไม้ข่อยหรือไม้ที่เตรียมไว้ทำโคนงไซ 1 หลังใช้ไม้โคนง 5-7 คู่

การสานไซ

1. สานส่วนกลางของดอกขึ้นด้วยหวาย หรือเชือกต่อกันเป็นแผ่น ขนาดตามความต้องการ ที่นิยมโดยทั่วไปใช้ดอกขึ้นประมาณ 123 เส้น

2. นำแผ่นสานผูกติดกับโคนงให้ปลายทั้งสองข้างเชื่อมต่อกัน

3. เมื่อใส่โขนงกลางแล้ว สานต่อทางปากไซก่อนโดยใช้หวายหรือเชือกถักเป็นลายเลขแปด เป็นช่วงๆ ห่างกันประมาณ 5-7 เซนติเมตร สานได้ 4 ช่วง ใส่โขนงจี้ระยะดอกขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเหลือดอกขึ้นประมาณ 30 เซนติเมตร สานปากไซด้วยลายสอง ให้ส่วนที่สานด้วยลายสองยาวประมาณ 10 เซนติเมตร ใช้ดอกเส้นสุดท้ายที่เหลาเร็วสานเก็บและม้วนพับปลายดอก

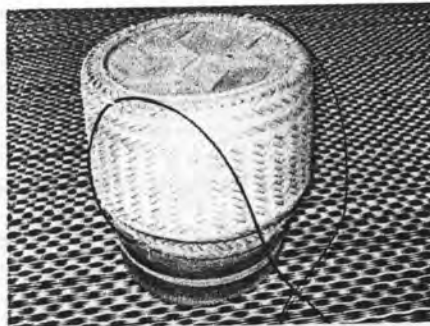
4. สานส่วนกันไซด้วยวิธีเดียวกัน ส่วนนี้ใช้โขนง 3-5 คู่

5. สานงาไซ งาไซเป็นช่องที่ใส่ไว้ให้ปลาผ่านเข้าไซ มี 2 งา คือ งาขึ้น และ งาลง

6. วิธีใส่งาไซ ใช้ไม้ดกอดัดเส้นดอกขึ้นให้ขาดเป็นช่อง สอดงาไซที่เตรียมไว้ในช่อง ให้งาขึ้นหันปากไปทางกันไซ และงาลงหันปากไปทางปากไซ งาทั้งสองอยู่เยื้องกันจัดให้เข้าที่ แล้วใช้ดอกสานรัดติดกับดอกขึ้น

ประโยชน์ของไซ

1. ใช้เป็นเครื่องมือในการดักจับสัตว์น้ำ
2. ใช้ในพิธีปลุกบ้านใหม่
3. ใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งสถานที่

การสานกระติบ

กระติบ เป็นเครื่องจักสานสำหรับใส่ข้าวเหนียวหนึ่ง ลักษณะเป็นทรงกระบอก มีฝาปิดมีเชือกร้อยระหว่างตัวกระติบกับฝานิยมใช้มากในภาคเหนือและภาคอีสาน

เครื่องมือที่ใช้ในการสานกระติบ

1. เลื่อยถันดา
2. มีดโต้
3. มีดดอก
4. เลื่อย
5. เหล็กหมาด

วัสดุที่ใช้ในการสานกระติบ

1. ไม้ไผ่สีสุก หรือ ไม้บ้าน
2. ก้านตาล
3. หวาย

ส่วนประกอบของกระติบ

1. ตัวกระติบสานเป็นรูปทรงกระบอกซ้อนกันสองชั้น
2. ฝากระติบมีขนาดใหญ่กว่าตัวกระติบเล็กน้อย สามารถสวมปิดกระติบได้พอดี
3. แผ่นสานรองก้นกระติบ
4. ส่วนฐาน หรือขาตั้ง ทำด้วยก้านตาลเหลาตัดโค้งเป็นวงกลมขนาดเท่ากับก้นกระติบ

การสานกระติบ

1. ตัดไม้ไผ่ส่วนที่อยู่ระหว่างข้อให้ได้ความยาวตามต้องการ
2. ผ่า จัก และเหลาดอกให้ได้ขนาดตามต้องการแล้วฝั่งแฉกให้แห้ง
3. สานด้วยลายสอกลืน และลายสอกลืนให้แผ่นสานมีขนาดตามความต้องการ
4. สานเชือกมรดอกให้เป็นทรงกระบอก
5. ใส่เกา ตัดให้ได้ขนาด
6. สานแผ่นรองกระติบ
7. สานฝากระติบ
8. ประกอบฐานรอง แผ่นรองกระติบ และตัวกระติบเข้าด้วยกัน
9. ใส่หู ร้อยเชือกตัวกระติบกับฝา

ประโยชน์ของกระติบ

1. ใช้ใส่ข้าวเหนียวนึ่ง
2. ตัดแปลงเป็นของใช้ เช่น ทำโคมไฟ กล้องใส่ของอื่นๆ

การสานสุ่มไก่

สุ่ม เป็นเครื่องจักสานที่ทำจากไม้ไผ่ มีลักษณะโค้งรูปครึ่งวงกลม มีส่วนประกอบ 4 ส่วน คือ จอม ไหล่ ตัวสุ่ม และตีนสุ่ม มี 2 ชนิด คือ

1. สุ่มรูปครึ่งวงกลม สานด้วยลายขัด หรืออาจใช้ลายตามะกอก
 2. สุ่มปลายไม้ ทำด้วยส่วนปลายของไม้ไผ่ มีลักษณะเป็นรูปกรวย มีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ ส่วนปาก ส่วนตัวสุ่ม และส่วนปลาย สานด้วยลายขัด เส้นคอกที่มีขนาดเล็กกว่าสุ่มแบบครึ่งวงกลม
- เครื่องมือที่ใช้ในการสานสุ่ม

- 1 เล็กหลับดา
- 2 มีดโต้
- 3 มีดตอก
- 4 ค้อนไม้

วัสดุที่ใช้สานสุ่ม

ไม้ไผ่สีสุก หรือไผ่บ้าน ไผ่เลี้ยง

การสานสุ่ม

- 1 การเตรียมตอก เตรียมตอกสาน 3 ชนิด ดังนี้

- 1.1 ตอกยั้ง ขนาดกว้าง 1-1.5 เซนติเมตร ความยาวขึ้นอยู่กับขนาดของสุ่ม
- 1.2 ตอกสาน ขนาดกว้าง 1 เซนติเมตร ความยาวเท่ากับตอกยั้ง แต่ยาวกว่าตอกยั้ง
- 1.3 ตอกกลม มีขนาดเล็ก เหลากกลม ใช้สานตีนสุ่ม

2. ขั้นตอนการสานสุ่ม

- 2.1 การทำวงข้อง
- 2.2 การเรียงตอกยั้ง
- 2.3 การขัดตอกยั้ง
- 2.4 การสานเวียน
- 2.5 การสานไหล
- 2.6 กลับด้านแล้วดึงให้โค้งได้รูป

2.7 สานด้วส่ม

๖.๘ ไม้ตอกผ่านแล้วสานด้วยตอกกลบ

ประโยชน์ของส่ม

ใช้ขังสัตว์เลี้ยงเช่น ไก่ เป็ด เป็นต้น

เปลไม้ไผ่

เปลไม้ไผ่ เป็นเครื่องจักสานที่ใช้เพื่อการนอนพักผ่อน มีลักษณะคล้ายเรือ
เครื่องมือที่ใช้ในการสานเปลไม้ไผ่

1. เล็กกลับดา
๒. มีดโต้
3. มีดตอก
4. ส่วาน
5. ส่ว
6. ค้อนไม้

วัสดุที่ใช้สานเปล

1. ไม้ไผ่สีสุก หรือ ไผ่บ้าน
๒. หวาย

การเตรียมวัสดุสานเปล

1. ตัดไม้ไผ่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 8-10 เซนติเมตร ยาว 6-7 ปล้อง
๒. แบ่งส่วนกลางของไม้ไผ่ตอกเป็นริ้วขนาด 1-๒ เซนติเมตร จำนวน 1๓ เส้นเพื่อกั้นตอกกั้น โดยใช้มีดโต้สว่าให้ห่างจากปลายทั้งสองข้างประมาณ 40-50 เซนติเมตร
3. เล็กตัดส่วนที่ไม่ต้องการตอก
4. ส่วด้วยส่วเพ็คเคาเบ็คไว้ส่วใบตอกให้เหลือส่วที่เพ็คตัวไม้ไผ่
5. เหลวให้เรียบและมีความอ่อนตัวเท่าๆกันทุกเส้น
6. จักและเหลาตอกส่วโดยใช้ตอกใบขนาดเล็กและางสานบริเวณหัวเปล ส่วตัวเปลให้

ตอกที่หนากว่า

ขั้นตอนการสานจาน

1. จัดดอกขึ้นให้มีระยะห่างเท่าๆ กัน โดยใช้ไม้ไผ่สานขัดไว้ให้ส่วนกลางป้องกันคลายเร็ว
2. ผูกโยงปลายข้างหนึ่งให้อีกข้างวางอยู่บนพื้น เริ่มสานส่วนหัวด้วยดอกเป็นขนาดเล็กด้วยลาย
จัดบิดพันดอกสาน สานกลับไปมาประมาณครึ่งด้ามจาน จึงกลับข้างแล้วสานด้วยวิธีเดียวกันจนเสร็จ
3. เจาะส่วนปลายทั้งสองข้างเพื่อใส่สลักสำหรับแขวนจาน
4. เหลาไม้ไผ่ขนาดเท่ากับรูที่เจาะไว้ใส่สลักแล้วนำไปแขวนในที่ที่ต้องการ

ประโยชน์ของจาน

1. ใช้เก็บเครื่องแขวนเพื่อการบัง หรือคั่นปกแผ่กลับ
2. ใช้เพื่อการประดับตกแต่งสถานที่ เช่น การจัดสวน